

Forskerforum

TIDSSKRIFT FOR FORSKERFORBUNDET

Strid om boikott

Sivile lidelser i Gaza gjør at krav om akademisk boikott øker i styrke på norske universiteter.

Side 16–23

FREE
GAZA

Når utdanninga vert instrumentell

– Vi har to bøker på pensum. Er det nok å lese den eine?



FOTO: GEIR MOEEN

«Det er veldig, veldig viktig for meg å få fram at det fortsatt er mange dedikerte studenter som legger ned mye tid og er drevet av en indre motivasjon», sa Oddveig Storstad i førre nummer av Forskerforum.

Dette er eit typisk spørsmål frå ein student no for tida, skal vi tru ein universitetstilsett eg nyleg snakka med. Hen understreka at det ikkje treng vere studentane sin «feil». Studentane veit nemleg at dei må ha bachelor eller master for å i det heile kunne kome i nærleiken av eit jobbintervju.

I førre nummer av Forskerforum hadde vi ein reportasje med tittelen «Diagnose: laber egeninnsats». Sjeldan har ei sak ført til eit større bål av reaksjonar på Facebook-sida vår. Mange kjende seg att framstillinga til Oddveig Storstad, ein av hovudfigurane i saka. Storstad er professor ved lærarutdanninga til NTNU, og etter å ha sensurert oppgåver ved ulike universitet i 30 år, meiner ho at noko har endra seg: Svara på eksamensoppgåvene har vorte tynnare, og mange studentar leitar etter minste motstands veg. Ho meiner det er for mange, og ein aukande andel, som eigentleg ikkje er motiverte og derfor heller ikkje legg ned ein innsats. Ho etterlyste fagleg forankring og bruk av begrepsapparatet i faget. I diskusjonar med

andre sensorar kunne ho høyre at vi ikkje kan krevje meir no, og då seier ho stopp: «Da har vi en spiral på vei nedover i krav som ender med en parodi.» Storstad kallar det ei instrumentalisering av utdanning og læring som ho òg trur skjer i grunnskulen og vidaregåande. Føremålet vert å få eit papir på ein grad, og læringa vert i beste fall sekundær.

Eit slikt samband tilbake til skuleverket dreg òg sosiologiprofessor Ann Christin Eklund i den innsiktsfulle og morosame teksten «En faglærers bekjennelser» i Sosiologen.no. For ungdomsskuleeleven som skal setje seg inn i perestrojka, vert det viktigaste at kjelda ein leitar seg fram i er påliteleg – som SNL.no. Kva med glasnost? Nei, det var ansvaret til ein annan elev. Som ei slags forlenging av denne haldninga skil drar Eklund kor ivrige dagens studentar er etter å gjere ting raskt og rett. Målet er å gjennomføre og få ein akademisk grad effektivt og utan for mykje motstand: «Det bør ikke være 'for mye å lese', undervisningen bør være 'engasjerende', og canvas-rommet må være lett å finne frem i.»

Bernt Hagtvet, professor i internasjonale studiar, går lengre og har fleire ærend. I Klassekampen-kronikken «Et varsko og åtte gode råd til Hoel» målar han fram ei undergangsskildring av norsk akademisk. Plagiatsakene knytt til statsrådar er for han symptomatiske for tilstanden, og i den samanhengen ser han krympinga av ex.phil. som underleg underkommunisert: «Vi brukte ett semester på dette enorme ex.phil.-stoffet; i dag snuser studentene på det i løpet av noen uker. Det er absurd og gir en illusjon av kunnskap. Det som undervurderes, er at litt dannelse er farlig. Studentene kan komme til å tro at de har grepet sannheten.»

På side 10 i dette bladet følger vi opp temaet om innsatsen til studentane. Karl Fredrik Tangen, fyrstelektor i marknadsføring, meiner dei unge er del av eit *utdanningsimperativ*: «Imperativet sier utdanning, utdanning, utdanning. Og så sier det at jo mer utdanning, desto bedre. Dette kan ikke de unge noe for selv.»

Det står i kravspesifikasjonen til middelaldrande og eldre akademikarar at dei skal vere misnøgde med dagens studentar. I denne teksten har eg plukka mange kirseber som passa saman, og det finst meir vitskaplege metodar. Dersom diagnosen over høgare utdanning er at nivået er for lågt, kva er årsakene, og kva er botemidla? Ein kan som Hagtvet peike på studenteksplosjon, masseuniversitet og på den utskjelte kvalitetsreforma, men kor godt er eigentleg kunnskapsgrunnlaget? No har vi ein diskusjon gåande, og det er iallfall ein start. Som ein av kommentatorane på Facebook-sida vår sa: «Dette er tema som jeg oppfatter som vanskelig å ta opp på min arbeidsplass»

I den grad mi mening er interessant, sluttar eg meg til folka nemnde over her, som passar på å ikkje redusere saka til eit haldningsproblem. Å kalle studentane late, er som å kritisere sin eigen unge for å vere «bortskjemt» utan tanke på kven som har kjøpt for mykje is til ungen. For kven kjøper isen? Det gjer fader meg heile samfunnet.



Kjetil A. Brottveit
Redaktør

«Det står i kravspesifikasjonen til middelaldrande og eldre akademikarar at dei skal vere misnøgde med dagens studentar.»



16 Boikott eller ikke?

Mange stemmer vil ha akademisk boikott av Israel. – Samarbeid er grunnleggende viktig, også med fagmiljøer i land i krig og konflikt, svarer Oslomet-rector Christen Krogh.



26 Ord til ettertanke

Å forstå gamle språk og ordklasser er også å forstå oss selv, mener språkforsker Kristin Hagemann.



30 Ønsket om å hjelpe

– De klager ikke, de stiller opp, og vi tar de for gitt. Det sier Marte Winswold, som forsker på frivillige organisasjoner i lokal beredskap.

4 Tar oppgjør med staten

Folk med høyere utdanning har blitt hengende etter i lønn, mener Guro Elisabeth Lind, leder i Forskerforbundet. Det er klart for nytt lønnsoppgjør i staten.

6 En bølge av kutt

Nedbemanning og kutt i forskningstid: Universitet og høyskoler merker sparekniven.

8 Mangler søkere

Norge trenger flere sykepleiere og lærere. – Vi kan ikke ta ansvar for at yrkene ikke er attraktive, sier universitetsrektor Klaus Mohn. Det må arbeidsgiverne sørge for, mener han.

10 Utdanningskravet

– Myten er at alle skal kunne nå til topps og gjøre «karriere» hvis de bare klarer utdanningen godt nok, sier Karl Fredrik Tangen. Han mener tidsånden presser unge til å ta høyere utdanning.

12 Interessante jobber

Teknisk-administrativt ansatte er fornøyd med arbeidsoppgavene, men ønsker bedre lønn og karrieremuligheter ifølge ny undersøkelse.

FASTE SIDER

- 13 News in Brief
- 14 Innland
- 24 Utland
- 34 20 nøtter
- 35 Ti kjappe
- 36 Bøker
- 38 Tilbakeblikk
- 39 Gjesteskribenten
- 40 Kronikk
- 42 Debatt
- 45 Informasjon fra Forskerforbundet



Forskerforum

Nr. 4/2024 – 56. årgang

FAGBLAD OM FORSKNING OG HØYERE UTDANNING

Forskerforum arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig publisering, oppfordres til å ta kontakt med redaktøren. Pressens Faglige Utvalg (PFU) er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund som behandler klager mot mediene i presseetiske spørsmål opp mot Vær Varsom-plakaten. Norsk Presseforbund: pfu@presse.no. Forskerforum er medlem av Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo. Tlf 21 02 34 00

ANSVARLIG REDAKTØR: Kjetil A. Brottveit, kjetil.brottveit@forskerforum.no REDAKSJONSSEKRETÆR: Julia Loge, julia.loge@forskerforum.no

JOURNALISTER: Lina Christensen, lina.christensen@forskerforum.no | Signy Grape, signy.grape@forskerforum.no

Asle Olav Rønning, asle.olav.ronning@forskerforum.no | KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

ANNONSER: Salgsfabrikken v/Marie Fjeld. E-post: annonser@forskerforum.no. Tlf: 91 90 35 97

DESIGN: Concorde Design. TRYKK: Ålgård Offset.

ISSN 0800-1715. Opplag: 21 860



GURO ELISABETH LIND

Leder i Forskerforbundet og forhandlingsleder for Unio stat.

AKTUELL MED: Lønnsoppgjøret i staten begynner den 22. april.

MÅ LETE ETTER STATENS PENGER

Tallkaos preger opptakten til årets lønnsoppgjør. Guro Elisabeth Lind ber staten diske opp med mer kunnskap om hvordan lønnsveksten blant statlig ansatte fordeler seg.

Arets lønnsoppgjør kan bli det første på lenge der store grupper får en reallønnsøkning. Men først må Guro Elisabeth Lind, leder i Forskerforbundet og forhandlingsleder for Unio stat, få klarhet i hvor fjorårets lønnstillegg ble av. Ifølge tall fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) fikk statsansatte i gjennomsnitt 6,4 prosent i lønnsvekst i fjor. Forsvaret hadde økte lønnsutgifter, men selv når det trekkes fra, blir lønnsveksten i staten anslått til 5,9 prosent. Det er langt over 5,2 prosent, som partene egentlig ble enige om i fjor vår. Det er også godt over lønnsveksten i mange andre sektorer.

– **Hvordan er utsiktene for årets oppgjør?**

– Det går bedre i norsk økonomi. Det er optimisme knyttet til at det etter mange år med realnedgang i lønn skal bli et oppgjør med faktisk reallønnsøkning. Det ser ut som om partene i frontfaget også er ganske enige om dette, selv om vi må vente og se hva de forhandler seg fram til.

– **Inn i årets oppgjør tar dere også med fjoråret. Det er ingen som riktig vet og kan forklare at lønnsveksten i staten ble så høy som tallene sier. Du har kritisert at staten mangler oversikt over lønnsdannelsen.**

– Jeg mener at vi ikke har gode nok verktøy til å ha god nok oversikt. Unio har lenge etterlyst bedre statistiske verktøy i staten. Det har vi gjort både muntlig og skriftlig. Det at den tilsynelatende høye lønnsveksten i staten kom overraskende på alle parter, understreker poenget med at man ikke har gode nok verktøy.

– **Staten var ifølge tallene lønnsvinner, men vi vet rett og slett ikke hvor pengene har blitt av?**

– TBU-rapporten som ble lagt fram i februar, var en foreløpig rapport, og så skal det komme en endelig rapport (intervjuet er gjort før denne rapporten etter planen skulle komme den

22. mars, journ.mrk.). Nå sitter våre beste hoder i beregningsutvalget i staten og jobber på spreng. Nå må de først få lov til å jobbe ferdig, snu alle steiner for å se om tallene er riktige, og om de kan finne de underliggende årsakene til veksten. Det er alvorlig at vi ikke vet hvor lønnsveksten har skjedd.

– **Vi må rett og slett lære oss forkortelsen SBU også!**

– Ja, i tillegg til TBU. TBU gjelder alle tariffområdene. Men SBU er statistikk- og beregningsutvalget som ser spesifikt på det statlige tariffområdet. Så det er SBU som har denne jobben nå.

– **Og du er ganske sikker på medlemmene du forhandler for, ikke har sett denne lønnsveksten på 6,4 prosent?**

– Ja, vi vet at det ikke er Unios medlemmer som har hentet ut 6,4 prosent. Men vi har fått til et godt oppgjør. Det er det ikke tvil om. Vi har jobbet lenge for at utdanning skal lønne seg i staten, og vi er veldig glade for det vi fikk til i fjor.

– **Dette blir ditt sjette oppgjør. Det første var i 2019. Har du et effektivt triks som du bruker i forhandlingene som du kan avsløre nå? (Om Staten leser dette intervjuet, kan den sikkert hoppe over å lese akkurat dette svaret.)**

– Hehe. Da må jeg dessverre skuffe deg. Det er ikke noe trylleformular i dette. Det er egentlig det samme svaret som gjelder nesten alt annet, og det er hardt arbeid og gode forberedelser.

– **Spørsmålet om kronetillegg eller prosenttillegg har blitt aktualisert det siste året. De som ønsker at tilleggene gis i kronebeløp, mener at dette gir mindre lønnsforskjeller, mens prosenttillegg gjør det vanskelig å jevne ut?**

– I staten er problemet at de som har høyere utdanning, har blitt hengende etter på nesten alle andre samfunnsområder. Prosenttillegg er et godt virkemiddel for å løfte dem som har høyere utdanning. Så har Unio også ofte vært med på å legge kroner i bunnen, slik at de lavest lønnte blir ekstra godt ivaretatt. Men vi må klare å gjøre begge deler.

– **Hvor går grensa for hva Forskerforbundet kan gjøre når det gjelder å bruke kronetillegg?**

– Vi har ikke noen grenser. Vår jobb er å fremme vår lønnspolitikk. Vi har et veldig dyktig tillitsvalgtkorps som klarer å få til gode lokale løsninger. Det blir brukt både krone og prosent. For eksempel la Norges idrettshøgskole i fjor på et ekstra kronetillegg til alle universitetslektorene sine, for å løfte dem som gruppe. Politikken til både Forskerforbundet og Unio er som kjent prosenttillegg. Men det står ikke i veien for å finne gode lokale løsninger.

– **Det er alvorlig at vi ikke vet hvor lønnsveksten har skjedd.**

– Akademikerne varslet på sin tariffkonferanse at de på lang sikt ønsker seg bort fra sentrale rammer i staten, og at all lønnsdannelse skal skje på virksomhetsnivå. Hva mener Forskerforbundet og Unio om det?

– Det er verken Forskerforbundets eller Unios politikk.

– Kan det bli det?

– Nei, det som er kjernen i vår tariffpolitikk, er at vi ønsker kollektiv lønnsdannelse. Mange snakker om at det er lokal lønnsdannelse i staten. Men det vi har i staten etter Akademikerne- og Unio-avtalen, er lokal fordeling av pengene. Rammen har blitt bestemt sentralt. Når man snakker om lokal lønnsdannelse i deler av industrien, så mener man også at rammen er bestemt lokalt i virksomheten. Men vi er jo opptatt av en kollektiv lønnsdannelse og mener at det er hensiktsmessig å ha en sentralt framforhandlet ramme i staten.

– Forskerforbundet mener at det er bra å fordele mye eller alt av lønnstillegg lokalt. Ser du også uheldige sider? Kan vi over tid få en helt annet lønnsstruktur på UiT Norges arktiske universitetet enn på NMBU? For å ta to tilfeldige eksempler.

– Da må vi se på hvordan det er i dag. Det er store forskjeller mellom de ulike universitetene og høyskolene i Norge allerede. Mange tror at det har vært relativt likt med det systemet vi har hatt til nå. Det er ikke et riktig premiss. Lokal fordeling gir mulighet for lokale løsninger, inkludert et handlingsrom til å utjevne utilsiktede forskjeller mellom grupper innad i virksomheten eller forskjeller i forhold til andre virksomheter, så det er ikke gitt at forskjellene blir større. Så må vi ta med oss at i fjorårets oppgjør gikk 9 av 10 kroner til generelle tillegg etter Unios og Akademikernes avtale. Det er mye mer enn vi noen gang har fått til sammen med LO og YS. Så kanskje er det slik at lokal fordeling kan skape mer likhet i en sektor som allerede har store ulikheter.

◆ ASLE OLAV RØNNING



■ – Det å være godt forberedt før et oppgjør er viktig, sier Guro Elisabeth Lind på vei inn i sitt sjette og siste lønnsoppgjør.

Kutt kutt kutt

Sparekniven blir brukt på universiteter og høyskoler landet rundt. – Dette er de største kuttene vi har vært utsatt for, sier tillitsvalgt ved Nord universitet.

ØKONOMI – Vi rammes hardere enn andre universiteter av en del av innsparingstiltakene til regjeringen, sier rektor ved Universitetet i Stavanger (UiS), Klaus Mohn.

Ansettelsesstopp, nedbemanning, kutt i studieprogram og redusert forskningstid. Det er trange tider ved flere av landets universiteter og høyskoler. Ved UiS skal de kutte cirka 150 årsverk innen 2026, av dem er en tredjedel teknisk-administrative stillinger. I første omgang skal kuttene tas ved naturlig avgang, ikke oppsigelser eller sluttpakker. I tillegg gjøres enda mer av forskningstiden avhengig av ekstern finansiering. Mohn skylder på økte utgifter til strøm og husleie, reduserte inntekter fra Kunnskapsdepartementet og færre internasjonale studenter.

– Vi hadde mange koronastudieplasser, og de fases nå ut. I tillegg mister vi mange utenlandsstudenter fordi de må betale studieavgift.

Han mener UiS har bygget seg opp til å bli et forskningstungt universitet, men at de nå taper på at regjeringen primært premierer utdanning.

– Vi ser en favorisering av universiteter og høyskoler som driver med desentraliserte tilbud. Det har vi lite av, sier rektoren.

URO VED NTNU

– Når vi nå skal spare penger, må vi passe på at vi også senker ambisjonene. Bevilgninger og arbeidsoppgaver må henge sammen, sier Forskerforbundets hovedtillitsvalgt ved NTNU, Lisbeth Aune.

I juni varslet organisasjonsdirektør Bjørn Haugstad at universitetet må kutte rundt 70 stillinger hvert år de neste årene, ifølge Universitetsavisen. Siden har flere fakulteter innført ansettelsesstopp. For øyeblikket oppleves situasjonen mest prekær ved Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU), særlig Institutt for lærerutdanning, og ved Fakultet for medisins- og helsevitenskap (MH). Til tross for et år uten nyansettelser har MH et underskudd på 100 millioner kroner i 2024. Neste skritt er nedbemanning. Heller ikke ved SU har kuttene så langt vært tilstrekkelige.

– De andre fakultetene er også berørt, men kanskje ikke like dramatisk, sier Aune.



FOTO: JULIA LOGE

■ Med fallende søker tall til lærerutdanning og helsefag kan det også bli vanskeligere å ansette folk, frykter Bente Ovedie Skogvang ved HINN.

AVSETNINGSTRØBBEL

Foreløpig er mye uklart. Da Forskerforum slår på tråden, har fagforeningen planlagt et møte med universitetsledelsen, der de håper å få bedre oversikt over situasjonen.

– Nå må vi få på plass gode omstillingsavtaler som sikrer ryddige prosesser, sier hun.

Aune trekker fram én mulig årsak til den prekære økonomiske situasjonen: avsetningsnivået. I 2022 ble det innført en regel som sier at universiteter og høyskoler ikke kan ha mer enn fem prosent av bevilgningen fra Kunnskapsdepartementet stående på bok. Midler over det blir

inndratt. Ifølge Aune har NTNU i flere år prioritert å ha en buffer.

– Hvert fakultet har en rammefinansiering og skal i teorien håndtere sin økonomi, men så henger alt litt sammen med alt. Det kan se ut som noen fakulteter sparer mer, mens andre bruker mer penger for å holde avsetningsnivået på fem prosent. Jeg har forstått det slik at MH har brukt mer enn sitt avsetningsnivå, mens SU har hatt planer om å bygge ned sin avsetning, men så fått beskjed om ikke å bygge ned så mye og så fort, sier Aune.



FOTO: NTB

Det står ikke så aller verst til i kunnskapssektoren, ifølge statssekretær Ivar Prestbakmo: en realvekst på 1,5 prosent sammenlignet med før pandemien.

– Det er bekymringsverdig at det snakkes om oppsigelser. Forskerforbundet rigger nå apparatet for å bistå medlemmene best mulig.

– RADIKALE NEDSKJÆRINGER

Universitetet i Sørøst-Norge skal redusere staben med 72 årsverk i løpet av året, men ledelsen karakteriserer ikke dette som et omstillingsvedtak. Forskerforbundets lokallag mener derfor nedbemanningen bør skje gjennom naturlig avgang og færre midlertidige stillinger. I en e-post forteller hovedtillitsvalgt Berit Bratholm at flere institutter det siste året har hatt «lite eller ingen støtte til konferansereiser, publikasjoner eller driftsmidler til forskningsbaserte aktiviteter». Hun opplyser også om at flere fagansatte opplever «radikale nedskjæringer på forskningstiden og derved store økninger på undervisningstiden».

NORD: – DE STØRSTE KUTTENE

Nord universitetet har vedtatt en omstillingsplan der målet er å spare inn 150 millioner kroner over de neste årene. På årets budsjett er det kuttet om lag 50 millioner kroner. I tillegg er det vedtatt å spare like mye innen drift og administrasjon.

Det er frys på nyansettelser i administrasjon, og det arbeides med en gjennomgang

av studieporteføljen. Så langt har det ikke vært oppsigelser.

Robin Munkvold, hovedtillitsvalgt for Forskerforbundet, er fornøyd med måten de ansatte har blitt involvert i omstillingsprosessen på, men kritisk til at universitetet er tvunget til å gå gjennom en slik omstilling.

– Hvorfor kutter regjeringen på dette feltet? Dette er jo en virksomhet som skal bidra til utvikling av samfunnet, sier han.

Munkvold, som har jobbet i sektoren i til sammen 25 år, kan ikke huske kutt i et slikt omfang tidligere.

HINNS VAKTBIKKJE

Ved Høgskolen i Innlandet (HINN) har det kommet hovedtillitsvalgt Bente Ovedie Skogvang for øre at stillingsstopp og oppsigelser er aktuelt ved flere fakulteter. Det har imidlertid ikke kommet noen konkrete beskjeder – kun signaler om at høyskolen står overfor strammere tider. Da Forskerforum ringer, følger hun med på høyskolens styremøte i tilfelle det blir sagt noe mer.

– Det er uheldig å ikke bli orientert. Det er ikke sånn medbestemmelse fungerer, sier Skogvang, som nå ser seg nødt til å «være ekstra vaktbikkje».

Khrono omtalte nylig et brev der to fagmiljøer peker på stadig mindre forskningstid. Årsaken er flere administrative oppgaver som følge av nedskjæringer.

– Det første som skvises, er forskningstid. Det er veldig uheldig, kommenterer Skogvang.

Hun tror høyskolens stramme økonomi henger sammen med fallende søkerall til lærerutdanning og helsefag, som er to satsingsområder for HINN, samt lave ungdomskull. På toppen av dette skal det innføres en ny finansieringsmodell, men det er fortsatt uklart hvordan det vil ramme HINN.

UROLIGE TIDER

I en tid der blant annet Forsvaret styrkes på grunn av krig i Europa, må kunnskapssektoren pent vente? Forskerforum tolker statssekretær i Kunnskapsdepartementet Ivar B. Prestbakmos (Sp) svar som et tja. «Skal vi klare å løse de store samfunnsutfordringene vi står overfor, er vi helt avhengig av å fortsette satsingen på forskning og høyere utdanning. Samtidig gjør verdenssituasjonen det nødvendig å prioritere trygghet og beredskap. Det er krig i Europa og den russiske invasjonen har konsekvenser for norsk trygghet. Derfor er det helt riktig å styrke Norges forsvar», skriver statssekretæren på e-post.

● AV JULIA LOGE, ASLE OLAV RØNNING OG LINA CHRISTENSEN

UiOs skjelettsamling stenger dørene

UiO kuttet ut magasinforvalteren og tar ikke imot henvendelser om forskning på skjelettmateriale samlet inn fra hele verden.

TILBAKEFØRING Den bioantropologiske samlingen ved Universitetet i Oslo (UiO) er en av Europas største samlinger av hodeskaller og skjeletter fra steinalderen og fram til vår tid.

Forskerforum har nylig skrevet om hvordan zoologen Ørjan Olsen snek seg inn i maorigraver på New Zealand og hentet hjem 41 av de rundt 500 kraniene og mumiene fra andre land som ligger i samlingen. Etter hvert vil New Zealand be om å få tilbake maoriskallene, takket være masterstudenten Anette Lindhoms arbeid.

Dersom flere skulle ønske å følge henners spor, vil de ikke få denne tilgangen nå: «MERK: For vinteren 2023 og våsemesteret i 2024 er det dessverre ikke kapasitet til å behandle forskningshenvendelser» står det på nettsiden til det som før het De Schreiner-samlinger.

BEKYMRET FOR TILGANG

Det er UiOs Institutt for medisinske basalfag som forvalter samlingen. De opplyser at magasinforvalterens prosjektstilling er over, og at hun nå er erstattet av en administrativt ansatt i 20 prosent og 5 prosent av stillingen til en faglig leder ved instituttet.

– Det er flere eksempler på at kunnskap om samlingen ikke har vært tilstrekkelig til å svare på henvendelser. Øker nå risikoen for at enda flere henvendelser svares feil ut?

– Materialet i samlingen er samlet inn av ulike innsamlere og har kommet inn i samlingen på ulike måter, blant annet via muse-

ene. For enkelte av levningene er det relativt tidkrevende å kontrollere innføringene i databasen og å kartlegge proveniens (opp-hav, journ.mrk.). Ved framtidige spørsmål vil det kunne være naturlig å koordinere svaret med Kulturhistorisk museum eller andre relevante enheter ved UiO, svarer kontorsjef Héla Soltani på e-post.

OPPARBEIDET KUNNSKAP

Skjelettutvalget og de nasjonale forskningsetiske komiteene er bekymret for endringene. Utvalgsleder Sean Dexter Denham mener det blir satt av for lite tid til å svare på henvendelser, bistå forskere som skal jobbe med materialet, og håndtere tilbakeføringssaker.

– De nye er sikkert smarte folk, men bakgrunnskunnskapen er vanskelig å gjenskape, sier Denham til Forskerforum.

Institutt for medisinske basalfag deler ikke denne bekymringen.

– På generelt grunnlag har vi gode rutiner som sikrer kompetanseoverføring når ansatte slutter. Fra 1. januar 2024 er det en person i rollen som sekretariat for samlingen. Vedkommende har overlevert med prosjektstillingen/magasinforvalter i hele januar med tanke på opplæring, svarer Soltani.

● AV JULIA LOGE

Les hele saken på [Forskerforum.no](https://forskerforum.no).

FOTO: INSTITUTT FOR MEDISINSKE BASALFAG, UIO



■ Samlingen er stengt for offentligheten og pressen, mens forskere har kunnet søke om tilgang til dette arbeidsbordet i Schreiner-samlingen.

– Nå er det arbeidsgive

UTDANNING – Det er forholdet til yrkestilværelsen som er problemet, ikke kvaliteten på studieprogrammene.

Som et ekko av slagordet «Nå er det arbeidstakernes tur» står Klaus Mohn foran hovedorganisasjonen Unios inntektspolitiske seminar og sier «Nå er det arbeidsgivers tur».

Klaus Mohn er rektor ved Universitetet i Stavanger (UiS) og dermed også arbeidsgiver for en god andel av Unios organiserte i for eksempel Forskerforbundet. Men han er ikke invitert som arbeidsgiver, og han mener selvsagt ikke at det er arbeidsgivernes tur til å tjene bedre. Budskapet er at nå er det arbeidsgiverne som må gjøre en innsats for å få tak i flere lærere og sykepleiere.

PLASS TIL FLERE STUDENTER

Universitetene bidrar allerede med alt det de kan, mener han. Som eksempel viser han til at UiS allerede tilbyr så mange studieplasser i sykepleie at det er like før alle i regionen som vil studere sykepleie, får studere sykepleie. Lærerutdanningene har også ledige plasser.

– Hvis søkerne ikke står i kø, så hjelper det ikke så mye hva vi gjør.

Når søkerne flokker til nyopprettede studier som juss eller toll- og grensehandel, er det fordi yrkene oppfattes som attraktive. Kvaliteten på studieprogrammene vet de ingenting om, siden ingen har gått der før. Det går et gisp gjennom salen når Mohn sier at de hadde nesten 16 førstevalgssøkere til hver studie-plass i toll, vareførsel og grensekontroll i 2023.

Sykepleieutdanningen i Stavanger fikk 1,5 førstevalgssøkere per studie-plass og måtte begynne semesteret i høst med tomme stoler, for antallet som møtte opp, var færre enn antallet studie-plasser. Ifølge Mohn har universitetet jobbet for å få opp søkertallene, og han nevner både studentambassadører og reklamekampanjer for å få flere gutter til helsefagene og jenter til teknologifag.

– Det er grenser for hva vi kan utrette. Universiteter er ikke utdanningsfabrikker der man kan trykke på en knapp og så kommer det flere av de ønskede kandidatene, sier han til Forskerforum.

ATTRAKTIVE YRKER OG UTDANNINGER

– Pekefingeren har i for stor grad vært rettet mot utdanningsinstitusjonene for å løse et problem som egentlig ligger på arbeidsgiversiden. Vi kan ikke ta ansvar for at yrkene ikke er attraktive.

Ifølge Mohn ønsker ungdommer seg yrker med framtidsutsikter, karriere- og utviklingsmuligheter og å føle seg ivaretatt



FOTO: JULIA LODGE

■ Hvis man ønsker å tiltrekke seg ungdommen, så må man lytte til ungdommen, er Klaus Mohns hovedbudskap.



FOTO: JULIA LODGE

■ Sykepleiestudent Kristoffer Andreas Haugen mener universitetene fortsatt har en jobb å gjøre med å redusere frafall.

rnes tur

Klaus Mohn mener universitetene har gjort sitt for rekruttering til sykepleie- og læreryrket. Nå må neste ledd gjøre jobbene attraktive.

gjennom god personaloppfølging. I økende grad ønsker ungdommene også fleksibilitet og god balanse mellom jobb og fritid, ifølge Mohn.

– Og de ønsker seg lønn for strevet, sier Mohn og utløser spontan applaus fra fagforenings-forsamlingen.

Han mener de i større grad enn før er opptatt av materielle goder, og at en ekstra innsats skal gi uttelling i form av bedre lønn.

– Hvis man skal mobilisere arbeidstakere til å flytte inn i helsesektoren, blir det veldig, veldig krevende hvis man ikke kan bruke lønn som virkemiddel, sier han.

Men Mohn vil ikke prioritere mellom virkemidlene, det overlater han til partene i arbeidslivet.

IKKE FOR MYE KLAGING

Like før Mohn skal på scenen og snakke om rekruttering av lærere og sykepleiere foran fagforeningene til lærerne og sykepleierne, er det fristende å spørre om ikke fagforeningene, gjennom stadig å snakke om dårlig lønn og vanskelige arbeidsforhold, bidrar til å skremme vekk potensielle studenter. Mohn er overhodet ikke enig.

– Jeg vil ikke skylde på fagforeningene. Det kan hende enkelte tar litt hardt i, men de historiene som florerer i mediene, kommer ikke ut av ingenting, svarer han til Forskerforum.

– Man kan selvsagt trekke fram flere gode historier, men man kan ikke trekke det for langt før det bare er spinn, utdypet han like etter i innledningen sin.

FRAFALL

I salen satt også nestlederen i Norsk Sykepleierforbunds studentorganisasjon, Kristoffer Andreas Haugen. Han er enig i mye av det Mohn sier, men ikke alt.

– Mohn sier mye om å fylle studieplassene, men ikke så mye om å beholde studentene, sier Haugen.

Haugen har permisjon for å være tillitsvalgt, men går egentlig siste av tre år på



■ Klaus Mohns budskap faller i god jord hos Unios leder, Ragnhild Lied.

FOTO: JULIA LOGE

sykepleierutdanningen i Stavanger og har sett hvordan hans kull stadig har krympet. UiS opplyser at 309 studenter møtte til oppstart, og at 235 av dem fortsatt er aktive. Det vil si at 22 prosent har sluttet. De offisielle frafallstallene regnes først ut når studiet er ferdig, men allerede ligger Haugens kull over landsgjennomsnittet for sykepleie, som er 15 prosent for kullet før hans og tett oppunder gjennomsnittlig frafall for hele landet, som er 25 prosent for 2020-kullet, ifølge Database for statistikk om høyere utdanning.

– Det er mye man kan se på – er det noe i

innholdet som er årsaken til frafallet?

Haugen forteller om et fag der de ikke hadde ordinær undervisning, men bare et digitalt opplegg som UiS kjøpte inn. Han trekker også fram at på tross av rammeplaner er det store forskjeller mellom studiestedene i oppbygning, fokusområder og kvalitet.

Å SKYVE ET TAU

I løpet av våren kommer en stortingsmelding om profesjonsutdannelsene, der blant annet rekruttering og dimensjonering av lærer-, ingeniør-, helse- og sosialfagutdanningene inngår.

– Det hjelper ikke å skru opp kapasiteten på sykepleie hvis ungdommen ikke søker det, sier Mohn.

Han tror heller ikke det hjelper med færre studieplasser på andre studieprogrammer for å få flere inn i helsefagene.

– Det blir litt som å skyve et tau, at man skal presse folk så de ikke skal studere fransk, så kanskje de velger å studere sykepleie. Nei, det har jeg ikke tro på.

– Universiteter er ikke utdanningsfabrikker der man kan trykke på en knapp og så kommer det flere av de ønskede kandidatene.

UIS-REKTOR KLAUS MOHN

➡ AV JULIA LOGE

Det studiepoengmarine

Karl-Fredrik Tangen tar et oppgjør med kunnskapssamfunnet og karrierejaget.

UTDANNING Vi er altfor slemme med studentene, ifølge Karl-Fredrik Tangen, førstelektor i markedsføring ved Høyskolen Kristiania. Han har tatt en pause fra sin foretrukne tilværelse på hjemmekontoret for et møte på høyskolens campus i Oslo sentrum. Men først har han satt av tid til en prat med Forskerforum.

– Jeg mener ikke at man ikke skal stille krav om å lese eller være til stede, men at mange blir utsatt for et slags imperativ – altså et krav fra samfunnet – som oppleves individuelt, men som ligger i tidsånden, utdyper han.

I en reportasje i Forskerforum nr. 3 får

dagens studenter pepper for å være uengasjerte, for å levere eksamensbesvarelser på linje med ungdomsskolestiler og for manglende egeninnsats. I bresjen går førsteamanuensis Oddveig Storstad, som gjerne skulle fått lov til å stille strengere faglige krav. Men ifølge Tangen er de unge del av et

utdanningsimperativ som gjør at de har få andre valg enn å studere. Pålegget går igjen i språket, i NOU-er og i ansettelsesprosesser. Han kaller det hele et «enormt eksperiment».

– Imperativet sier utdanning, utdanning, utdanning. Og så sier det at jo mer utdanning, desto bedre. Dette kan ikke de unge

– Utdanning står liksom mellom studentene og det de vil.



FOTO: LINA CHRISTENSEN

■ Utdanningssystemet er ganske pretensiøst, synes Karl-Fredrik Tangen.

rte samfunnet

noe for selv, sier Tangen, som med bakgrunn fra en lærerfamilie selv har kjent kravet om å ta utdanning på kroppen.

KARRIEREJAGET

I dag veileder Tangen bachelor- og masterstudenter i markedsføring, i tillegg til at han har ansvar for et kurs i markedsføring og forbrukeratferd. Han merker at studentene har ambisjoner med livene sine, at de vil noe. Men for mange blir utdanning et svar de ikke har kommet opp med selv, tror han.

– Utdanning står liksom mellom studentene og det de vil. Jeg tror en del av mine studenter hadde valgt noe annet hvis ikke utdanning var løftet så voldsomt opp som vei til det meste som ikke blir betraktet som nederlag.

Samfunnet er preget av en enorm tiltro til at utdanning er det eneste svaret, ifølge Tangen. Hvis man ikke lykkes med skolegang og studier, er det rett ut i utenforskap, diagnoser og lavlønnsgrupper. I løpet av samtalen kaller han synet på utdanning som både autoritært og brutalt, mens han omtaler universitetene som institusjoner som er mest opptatt av å rangere og disiplinere.

– Myten er at alle skal kunne nå til topps og gjøre «karriere» hvis de bare klarer utdanningen godt nok. En slik fortelling baserer seg på en misoppfatning av hierarkiet og arbeidsdelingen i samfunnet. Toppen er trang per definisjon, men ikke fordi for få har lang utdannelse, sier han.

– Dessuten, for å sette det på spissen, blir mange dummere og får mindre kunnskap av å gå lenge på skolen, sier Tangen, som tror at tvangen som mange synes skolegang er, står i veien for læring, glede og selvfølelse.

Han savner tiden der en halvgod fotballspiller kunne gå fra å spille til å skrive om kampene, og som i løpet av noen år gjorde journalistkarriere i en av de store riksavisene. I dag blir det sett på som topp hvis redaktøren har en doktorgrad, ifølge Tangen.

– Vår tid er rammet av en snever forestilling om kunnskap. Dagens system er for preget av å sikre karriere for de utvalgte og disiplinere resten.

– FYSISK ARBEID RANGERES LAVT

Ifølge Tangen gjør troen på kunnskaps-samfunnet at vi er i ferd med å miste kunnskap som tradisjonelt har blitt overført fra generasjon til generasjon. Han presenterer en tankerekke: I løpet av menneskehetens

FAKSIMILE AV FORSKERFORUM NR. 3/24



■ Hva med å stille litt krav til studentene? spurte førsteamanuensis Oddveig Storstad.

mange tusen år lange historie har mennesket vært nødt til å lære seg en rekke kompliserte ferdigheter for å overleve: jakte, drive jordbruk, bake brød og organisere storsamfunnet.

– Men hva mener de som snakker om kunnskapssamfunnet? De mener et studiepoengmarinert samfunn.

– Hvilken kunnskap mener du vi går glipp av?

– Kunnskapen som ikke skal innoveres, men repeteres, som mange håndverk er preget av. Kunnskap der hodet følger kropp mer enn kropp styrer hodet, i den grad det kan skilles. Vi har et kunnskapssystem som løfter hodet veldig fram, som en metafor for kunnskap og tenkning, og som ser ned på kroppen både ved at helheten i det menneskelige glemmes, og at arbeid som er fysisk, rangeres lavt.

– DET HAR JO IKKE LØST EN DRITT

Her sender Tangen et stikk i retning Forskerforbundet og deres *hjernekraftpris*, som årlig tildeles medlemmer «som gjennom sitt kunnskapsarbeid har gitt et betydelig bidrag til samfunnet».

– Vi har et forskerunivers hvis fagforening går god for hodedyrkelsen i vår tid. Det er det samme når stillingsannonser ber om «hoder», som for eksempel konsultentselskaper som ser etter teknohoder.

– Hva hvis det du kaller hodedyrkelsen,

bidrar til å finne løsninger på store samfunnsutfordringer?

– Hadde det enda vært sånn, svarer Tangen, før han setter i gang med en utlegning om hva han oppfatter som starten på ideen om kunnskapssamfunnet: Descartes og opplysningstiden.

– Det har jo ikke løst en dritt! Det var de aller skarpeste hodene – om karakterer og prestisjeutdanning skal telle – som stod bak finanskrisen i 2008. Det nærmest hindrer at vi løser prosjekter sammen – fordi utdanningssystemet handler altfor mye om karriere og konkurranse, sier Tangen, som i sitatsjekken fører til at de skarpeste hodene også bidrar til «oljeleting på dypt hav, designer våpen og bedriver PR for de store selskapene».

ALLE VIL BLI UNIVERSITET

På snau 20 år har antallet universiteter gått fra fem til ti. Og det kan bli flere, for både Høgskolen i Innlandet og Høgskolen på Vestlandet har universitetsambisjoner.

– Alle vil bli universitet. En må følge med for å holde telling, sier Tangen, og drar en parallell til antallet siviløkonomutdanninger, som han en periode forsøkte å holde styr på. Det glapp på rundt 17–18.

– Før hadde siviløkonomstudiet prestisje fordi inntaket var begrenset, sier han.

I dag er det ikke bare NHH og BI i Sandvika som kan skilte med siviløkonomigrader. Nå finnes tilbudet i blant annet Agder, Sørøst-Norge og Innlandet. Tittelen mister kraft, mener Tangen. Hvor du har graden fra, teller mer.

– Poenget er ikke at samfunnet skriker etter mange flere siviløkonomer, men at institusjonene trenger siviløkonomutdanninger. Utdanningsinstitusjonene blir så fanget av sin egeninteresse at de glipper på studentenes interesser.

ANGSTEN FOR IKKE Å FÅ POSTDOK

Et utdanningssystem der institusjonene er så avhengige av studenter, gjør at forskerne som er ansatt der, ikke tør å kritisere systemet de er en del av, mener Tangen. Dette begrunner han med «angsten for ikke å få en postdoktorstilling». Han snakker om at akademiske stillinger er avhengige av at det er nok studenter, og at de ansatte derfor er nødt til å si at mastergraden er viktig.

– Men det er krav om C for å komme inn på mastergrader. Da blir det gode karakterer på lite attraktive studiesteder. Og så sitter de der på Nord og er misfornøyde med studentene sine fordi de må holde på arbeidsplassene, sier Tangen.

Han legger til:

– Det er på en måte forståelig. Det er kanskje Forskerforbundets rolle å fremme dette, men det kan ikke være universitetenes rolle.

◆ AV LINA CHRISTENSEN

Åtte av ti er fornøyd

Mange teknisk-administrativt ansatte er fornøyd med jobben sin, men mangel på karrieremuligheter er et minus.

ARBEIDSLIV I en ny undersøkelse sier 80 prosent av teknisk-administrativt ansatte ved universiteter og høyskoler at de er enten ganske fornøyd eller svært fornøyd med jobben. Samtidig er lønnsnivået og manglende muligheter til karriereutvikling forhold som trekker ned.

Rapporten er laget av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) på oppdrag fra Forskerforbundet. Den er basert på en spørreundersøkelse der Forskerforbundets medlemmer blant teknisk-administrativt ansatte har bidratt.

1331 personer svarte på undersøkelsen. Den viser at mange opplever at jobbhverdagen har blitt mer spennende, selv om det også er et betydelig tidspres og problemer med å rekke over alt.

– Folk er fornøyd med arbeidsoppgavene og jobben sin. Men det er to ting de ikke er fornøyd med, og det er lønn og videre karrieremuligheter, sier forskningsleder Jannecke Wiers-Jenssen ved NIFU, som har vært prosjektleder for arbeidet med rapporten.

I tillegg til administrativt ansatte og teknisk ansatte omfatter rapporten ledere i sektoren.

– RESSURS FOR ARBEIDSGIVERNE

– Dette er en god rapport. Innholdet bekrefter inntrykket vi har, sier James Hosea, leder for Forskerforbundets forening for teknisk/administrativt personale (FFTA).



FOTO: KERSTIN GJENGEDAL

■ – Det er en del misnøye blant teknisk-administrativt ansatte, men de er likevel lojale til arbeidsgiverne, sier Forskerforbundets James Hosea.

Undersøkelsen

Disse deltok i undersøkelsen (andel av deltakere i prosent):

- ◉ Studieadministrasjon (25)
- ◉ Forskningsadministrasjon (17)
- ◉ Bibliotek (10)
- ◉ Personal/HR (8)
- ◉ Kommunikasjon (7)
- ◉ Økonomi (5)
- ◉ IT (5)
- ◉ Samfunnskontakt/innovasjon (2)
- ◉ Eiendom (1)
- ◉ Annet (23)

Kilde: Wiers-Jenssen mfl.: *Teknisk-administrativt ansatte i universitets- og høyskolesektoren. Karriereutvikling, arbeidsvilkår og jobbtillfredshet*. NIFU. Rapport 2024:2.

Han sier at teknisk-administrativt ansatte er en stor ressurs for arbeidsgiverne. De er lojale og kunnskapsrike. Over halvparten av dem som har svart på undersøkelsen, har vært ansatt samme sted i mer enn ti år.

Samtidig kan misnøye med karrieremulighetene som tilbys, være en spore til innsats for arbeidsgiverne.

– Det bør være felles interesser her. Arbeidsgiverne møter hele tida nye krav, og trenger kompetansen og utviklingspotensialet som de ansatte representerer, sier Hosea.

FFTA-lederen sier at det varierer mye i hvilken grad arbeidsgiverne setter opp karriereplaner med langsiktige utviklingsmuligheter for den enkelte.



– Over halvparten sier at det har blitt mer interessante arbeidsoppgaver, sier Jannecke Wiers-Jenssen.

FOTO: NIFU

SPENNENDE ARBEID

NIFU-rapporten viser at arbeidsoppgavene for teknisk-administrativt ansatte har endret seg betydelig de siste åra. Fusjoner, digitalisering, mer spesialiserte arbeidsoppgaver og krav om effektivisering er blant stikkordene.

– Mer enn halvparten sier at det har blitt mer interessante arbeidsoppgaver, og bare ganske få sier at arbeidet har blitt mer rutinepreget, sier Wiers-Jenssen i NIFU til Forskerforum.

Samtidig forteller mange at det har blitt mer rapporterings-

krav. Fire av ti oppgir dette.

Bare en liten andel av dem som svarte på undersøkelsen, oppgir at de er midlertidig ansatt. Her er bildet helt ulikt det som gjelder

Where has the money gone?

● This year's wage settlement may finally result in real salary increases for large groups of employees. But Guro Elisabeth Lind (pictured), president of the Norwegian Association of Researchers and chief negotiator for Unio State, first needs to clarify where last year's pay rises went. According to official figures, wage growth in the public sector was on average 6.4 per cent, although the parties actually agreed on 5.2 per cent.

You're quite sure that your members haven't experienced an increase of 6.4 per cent?

Yes, but there's no doubt the pay settlement was a good one. The fact that the apparently high wage growth in the public sector came as a surprise to everyone shows that we don't have good enough statistical tools to get a



PHOTOGRAPH: HÅKON MOSVOLD LARSEN / NTB

proper overview – despite our repeated requests.

What are the prospects like for this year's wage settlement?

The Norwegian economy is doing better. People are more optimistic that this time the settlement will mean real pay increases, after many years with real decreases.

Cuts, cuts and more cuts

● Universities and university colleges all over the country are being forced to save costs in the form of recruitment freezes, downsizing and cuts in both study programmes and the time devoted to research. The University of Stavanger needs to reduce full time equivalents by about 150 by 2026, a third of which are technical-administrative positions. Initially this will take place through natural attrition rather than redundancies.

The Norwegian University of Science and Technology must cut about

70 posts annually in the coming years, and several faculties have already stopped hiring new staff. One reason for the precarious financial situation there is the rule preventing more than five per cent of the allocation from the Ministry of Education and Research being kept in reserve. At Nord University, the chief representative for the Norwegian Association of Researchers says they have never experienced such extensive cuts before. This year's budget alone has been reduced by 50 million kroner.

High job satisfaction

● According to a recent survey, 80 per cent of the Norwegian Association of Researchers' (NAR) members in technical-administrative university positions say they are either quite satisfied or very satisfied with their job. Pay levels and a lack of opportunities for career development are the main negative factors. The report was compiled for NAR by the Norwegian Institute for Studies in Innovation, Research and Education, and 1311 people responded to the survey. Despite considerable time pressure and an increase in reporting requirements, many say that their work has become more stimulating.

'The employers' turn now'

● Klaus Mohn, rector at the University of Stavanger, says that universities have done all they can to recruit nurses and teachers and now it's up to employers to make these jobs more attractive. He therefore used the slogan 'It's the employers' turn now' during a seminar arranged by the Confederation of Unions for Professionals recently. According to Mohn, young people want jobs with good career prospects, a supportive environment and a salary that reflects their hard work. The lack of applicants for teaching and nursing degrees is not due to the quality of the study programmes, he claims.

for vitenskapelig ansatte, der det har vært mye fokus på utstrakt bruk av midlertidighet. Wiers-Jenssen sier at det å ha fast jobb trolig bidrar til større tilfredshet.

FØLER AT DE IKKE BLIR PRIORITERT

Mange av dem som har svart i rapporten, etterlyser et bedre system for karriereutvikling.

– De opplever at deres karriereutvikling ikke prioriteres på samme måte som for de vitenskapelig ansatte, sier NIFU-forskeren.

Samtidig vises det i rapporten til at karrierestigen ikke har så mange trinn for denne gruppa.

Spørreundersøkelsen gikk kun til medlemmer i Forskerforbundet, som utgjør 13 prosent av de teknisk-administrativt ansatte ved universiteter og høyskoler. Forskerforbundets medlemmer er ikke representative på alle områder.

De har blant annet et høyere utdanningsnivå og er eldre enn gjennomsnittet. Hele 18 prosent av dem som har deltatt i undersøkelsen, har doktorgrad. 61 prosent har utdanning på masternivå. 18 prosent, like mange som de som har doktorgrad, har utdanning som bachelor eller lignende.

TEKNISK ANSATTE TAPER PÅ LØNN

NIFU har også sett på lønnsutviklingen for teknisk-administrativt ansatte. Her bygger rapporten på data fra Statistisk sentralbyrå (SSB) blant alle ansatte ved universiteter og høyskoler, altså langt flere enn de som har svart på spørreundersøkelsen.

Rapporten viser at administrativt ansatte har hatt en lønnsvekst på 24 prosent i perioden 2015–2022. Lederne har i samme periode hatt en lønnsvekst på 23 prosent. Teknisk ansatte har hatt dårligst lønnsutvikling, med kun 13 prosent lønnsøkning i perioden.

I rapporten sammenlignes også lønnsnivået for lignende stillinger i andre deler av samfunnslivet, både i privat næringsliv og i det offentlige. Her viser tallene at administrativt ansatte i universitets- og høyskolesektoren ligger lavere enn gjennomsnittet av andre sektorer.

Teknisk ansatte lå i begynnelsen av perioden noe over gjennomsnittet for samme stillinger i andre deler av samfunnslivet. De hadde imidlertid lavere lønnsvekst og var i 2022 falt under snittet. Teknisk ansatte ved universiteter og høyskoler ligger for eksempel lønnsmessig under tilsvarende stillinger innen politisektoren og jus.

KRIGEN PÅ GAZA

OPPFORDRER TIL BOIKOTT MOT NORGE

Flere norske universiteter har stanset samarbeidet med israelske utdanningsinstitusjoner, og ved andre pågår diskusjonen for fullt. I et leserinnlegg i den amerikanske storavisen Wall Street Journal oppfordrer Torkel Brekke, professor i religion og samfunn ved MF vitenskapelig høyskole, amerikanske universiteter til en mot-boikott. – Jeg sier ikke at amerikanske universiteter skal boikotte norske universiteter generelt, men at de bør vurdere å boikotte universiteter som går inn for akademisk boikott – nå særlig israelske universiteter – utdyper han.



FOTO: DAG FOSSE

KUTT

Nedbemanning ved Kode

■ Kunstmuseet Kode i Bergen må kutte 16 millioner kroner i årlige utgifter. 18 ansatte har søkt om frivillig sluttpakke, hvorav 6 i heltids- og 12 i deltidstilling. Arbeidsforholdene skal avsluttes 31. mars 2024. Dermed er museet i havn med innsparingene og unngår oppsigelser. – Vi er skuffet over at styret har vedtatt et budsjett med så store kutt i personalkostnadene. Det skapes en fortelling om at dette haster fryktelig, men det er ingen ytre, plutselige hendelser. Dette har gått over tid, og vi mener det kunne vært unngått med bedre styring, har tillitsvalgt i fagforeningen Delta, Mette Nikoline Bolkan, tidligere sagt til Forskerforum.

NTNU

Disse vil bli rektor

■ Etter at Anne Borg før jul gikk av som NTNU-rector på dagen, er NTNU på utkikk etter en arvtaker. Tre NTNU-ledere har søkt, konstituert rektor Tor Grande og dekanene Monica Rolfsen og Øyvind Gregersen. Det samme har to universitetsledere fra Sverige. En søker er unntatt offentlighet. Universitetsstyret skal etter planen lande på en kandidat i styremøtet 15. mai.



FOTO: NTNU. CC BY-SA 4.0



FOTO: DANIEL DENAZI/FLICKR CC

SØKERTALL

Ingen vil bli politi

■ Politihøgskolen har i år 22,5 prosent færre søkere enn i fjor – det laveste tallet siden 2009, da de ble del av Samordna opptak. Til de 500 tilgjengelige studieplassene ved Politihøgskolen er det 2893 søkere. Thea Kvaal Dunker, fungerende leder for seksjon for opptak og rekruttering, peker blant annet på manglende jobbsikter for nyutdannet politi. Tall fra Politiets Fellesforbund viser at de i juni vil stå med nesten 900 arbeidsledige. FrP-leder Sylvi Listhaug mener derimot at nedgangen skyldes at Støre-regjeringen bygger ned politiet, ifølge NTB.

FORSKNINGSETIKK

Brøt helseforskningsloven

■ Helse Bergen og Helse Stavanger har fått forelegg på henholdsvis 1,8 millioner og 2,7 millioner kroner for brudd på helseforskningsloven etter en kreftstudie. To og et halvt år inn i studien ble det avdekket at over halvparten av de 31 pasientene som var med i studien, hadde fått gjenvekst av kreftsvulster. – Dette er en svært alvorlig sak og en stor belastning for pasienter, pårørende og etterlatte. Dette beklager vi på det sterkeste, sier administrerende direktør i Helse Bergen, Eivind Hansen, (bildet) til BA.



FOTO: HAUKELAND UNIVERSITETSSJUKEHUS

Savner ex.phil.

■ «Det massive kvalitetsfall som norsk høyere utdanning har vært gjennom de siste 20 årene.» I et flere sider langt essay i Klassekampen kommer statsviter Bernt Hagtvet med en dom. Etter to statsråders avgang, en av dem mistenkt for plagiat, oppfordrer han regjeringens tredje statsråd Oddmund Hoel til å «kaste om på hele sektorens oppbygging og selvforståelse». Restaurer ex.phil., ha færre mastergrader, og stopp uttynningen av universitetsbegrepet, råder veteranen.



FOTO: OSLO NYE HØYSKOLE



– Jeg setter virkelig pris på tilbakemeldinger fra studenter og trodde vi hadde en ærlig, god klasseromsdiskusjon. Tydeligvis ikke, melder Nicolai Tangen på LinkedIn.

DOKTORGRAD

OLJEFONDSJEFEN I HARDT VÆR

Nicolai Tangen ba om ærlige tilbakemeldinger fra retorikk-studenter på BI. Det fikk han. I et krast brev fra en BI-foreleser blir oljefondssjefens oppførsel omtalt som «hersketeknikk» og at han hadde «lav selvbevissthet» i møte med studentenes analyser, ifølge Dagens Næringsliv. Da han uken etter skulle tale for studenter i industriell økonomi i Trondheim, sa han at doktorgrad er bortkastet, og at to mastergrader er bedre. – Jeg svarte på spørsmålet fra en student om de behovene jeg ser innen kapitalforvaltning, presiserer Tangen overfor DN.

UH-LOV

Folkehøyskole som høyere utdanning

■ Regjeringen har lagt fram ny universitets- og høyskolelov, og der åpner de opp for at universiteter og høyskoler kan godkjenne folkehøyskole som en del av et studium. – Fantastiske nyheter, sier daglig leder Anne Tingelstad Wøien i Folkehøgskolerådet, til NTB. Rundt 10 prosent av alle 19-åringer velger folkehøyskole hvert år. Til nå har dette gitt to tilleggspoeng for opptak til høyere utdanning – argumentet har vært at det gjør elevene mer forberedt for videre studier. Stortingsmeldingen om opptak til høyere utdanning kommer senere denne våren.



FOTO: BUSKERUD FOLKEHØYSKOLE

Buskerud Folkehøgskole har nordens eneste metal-linje.

PLAGIAT

Borch felt for fusk

■ UiT Norges arktiske universitet annullerer Sandra Borchs masteroppgave. Hun er imidlertid ikke utestengt fra universitetet, og trenger ikke ta hele utdanningsløpet på nytt. Men for å kunne kalle seg jurist, må hun skrive en ny masteroppgave. – Jeg er motivert for å skrive en ny masteroppgave og vil forsøke å finne tid til det. Utover det anser jeg saken som avsluttet fra min side og vil framover ha fokus på å jobbe med viktige politiske saker i justiskomiteen og som stortingsrepresentant for Troms, sier Borch til NTB.





FOTO: FARTEN RUDJORO

Boikott splitter akademia

Israels krigføring på Gaza kan være folkemord. Norske universiteter diskuterer om de skal bryte kontakten med israelske universiteter.

AV ASLE OLAV RØNNING



– Situasjonen for våre kollegaer i Palestina blir bare verre og verre. Vi må heller ikke glemme Vestbredden, sier professor Hege Hermansen ved Oslomet. Foto: Fartein Rudjord.

– Vi har blitt boikottet, og ingen semantisk akrobatikk kan endre på det.

RON ROBIN, REKTOR VED UNIVERSITY OF HAIFA

Youngstorget i Oslo er fullt av regn og paraplyer. Flest svarte, men også noen røde og grønne. Det er 2. mars og tett-pakket med palestinske flagg, barnevogner og taktfaste rop på det som er en internasjonal dag for markering av støtte til Palestina og mot Israels krig i Gaza.

Akademisk boikott av Israel har blitt et splittende tema på mange universiteter, og går helt opp i universitetsstyrene. Kravet vokser i styrke blant studenter og ansatte.

Midt ute på plassen står professor Hege Hermansen ved Oslomet med et palestinsk flagg i hendene. Hun er en av de mange som de siste månedene har engasjert seg til fordel for at norske universiteter ikke lenger skal samarbeide med universiteter i Israel. Hermansen mener at mye har endret seg i den norske debatten siden i fjor høst.

– Jeg synes det har skjedd mye. Jeg opplever at det er mye bevegelse, og at spørsmålet blir behandlet på en annen måte enn i oktober, da mange rektorer bare feide bort spørsmålet og forventet at det skulle gå bort av seg selv, sier hun da vi snakker med henne noen dager før demonstrasjonen.

Tilhengerne av akademisk boikott viser til at Den internasjonale domstolen (ICJ) i Haag i januar advarte om at måten krigen i Gaza føres på, kan være et folkemord. De mener at israelske universiteter bidrar til å støtte opp under krigen.

Kollegaer bombet og drept

Også forskningsetiske avveininger taler for boikott, mener Hermansen, og viser til at det er forskernes plikt å vurdere om deres egen forskningsaktivitet går ut over andre. Hennes inntrykk er at mange av de palestin-

ske akademikerne ønsker akademisk boikott, selv om hun ikke kan snakke for alle.

Professoren har hatt et langvarig engasjement for Palestina, og har siden 2021 ledet et forskningsprosjekt om digitalisering i undervisning mellom Oslomet, Universitetet i Oslo (UiO) og de to palestinske universitetene University College of Applied Sciences i Gaza og Palestine Polytechnic University på Vestbredden. Krigen i Gaza har rammet partnerne på verst mulig måte.

– University College of Applied Sciences har blitt bombet, og campusområdet har vært tatt i bruk som militærforlegning. Rektor og minst 14 andre ansatte er drept. Prosjektet har mistet to deltagere, en forsker og en person som var med i kompetanseutviklingsprogrammet, sier Hermansen.

Forskeren som døde, var 45 år gamle Mohammed Hassouna. Han ble drept sammen med sin kone og eldste sønn i et israelsk bombeangrep i desember.

Har endret avtaler

Akademisk boikott kan bety at det er åpent for forsker-til-forsker-samarbeid, men at institusjonelt samarbeid ikke tillates.

I praksis kan resultatet bli at norske universiteter ikke kan inngå nye avtaler om forskningsprosjekter finansiert av EUs rammeprogram Horisont Europa, der også israelske institusjoner er med. Det finnes i dag en håndfull slike prosjekter med både norske og israelske forskningsinstitusjoner blant deltagerne.

Seks norske universiteter har endret på sine samarbeidsavtaler med israelske universiteter siden nyttår, delvis som et resultat av debatten om akademisk boikott. Dette dreier seg ikke om forskning, men om studentutveksling.

Universitetet i Sørøst-Norge (USN) har

avsluttet avtaler om studentutveksling med to israelske universiteter, University of Haifa og Hadassa Academic College i Jerusalem. USN har i begrunnelsen vist til det som omtales som «Israels angrep på sivilbefolkning og infrastruktur i Gaza».

Ingen av de norske universitetene bruker uttrykket «akademisk boikott». Heller ikke Oslomet, som etter en flere timer lang debatt på sitt styremøte i forrige måned vedtok å legge utvekslingssamarbeidet med University of Haifa på is og ikke inngå nye generelle samarbeidsavtaler.

– Akademisk frihet er et grunnleggende prinsipp som er nedfelt i universitets- og høyskoleloven, sier rektor Christen Krogh ved Oslomet.

Han mener at akademisk boikott vil bryte med dette prinsippet, ved at det vil legge begrensninger på hvem den enkelte forsker eller underviser kan samarbeide med. Dessuten ønsker han ikke en politisering av universitetene.

– Universitetets uavhengighet handler om at man ivaretar grunnleggende verdier, men ikke blir politiske aktører som tar konkret stilling til politiske løsninger, sier han.

Krogh mener også at internasjonalt akademisk samarbeid har en stor positiv egenverdi.

– Samarbeid er grunnleggende viktig, også med fagmiljøer i land i krig og konflikt. Noen ganger kan samarbeid være viktig også i land der forskning og undervisning har vanskelige kår. Ofte finnes progressive miljøer i slike land nettopp på universitetene, sier rektoren.

Krogh har vanskelig for å se for seg at akademisk boikott noen gang kan være det rette.

Sier nei til boikott

Norske myndigheter innførte i mars 2022 stans i nesten alt forsknings- og utdannings-samarbeid med Russland, som en reaksjon



– Vi er ikke en stat og gir ikke offisielle uttalelser, sier rektor Ron Robin ved University of Haifa. Foto: University of Haifa.



– Man bør lære av historien, sier professor Nadav Bar ved NTNU. Han er imot alle former for akademisk boikott. Foto: Per Henning, NTNU.

på den russiske invasjonen av Ukraina. Samtidig sa regjeringen at dette ikke var å regne som en akademisk boikott, og at forsker-til-forsker-samarbeid kan fortsette.

Universitetene i Norge kom ikke med noen motforestillinger, og Krogh sier at universitetene i denne sammenhengen er å regne som underliggende statlige etater under Kunnskapsdepartementet.

– Vil det finnes situasjoner der akademisk boikott er det eneste rette?

– Jeg ønsker ikke å gå inn på den typen hypotetisk diskusjon, sier Krogh.

– Noen tolker vedtaket i styret ved Oslomet som en akademisk boikott av Israel?

– Jeg forholder meg til vedtaket. Jeg synes det er tydelig, sier Krogh.

– Tar de feil, de som oppfatter det som en boikott?

– Jeg vil ikke gå inn på en diskusjon om hvordan andre fortolker det, sier rektoren.

Andre norske universiteter har avsluttet eller fryst tilsvarende samarbeidsavtaler med israelske institusjoner, men ofte med helt ulike begrunnelser. NTNU viser for eksempel til sikkerhetshensyn som årsak til å si opp en avtale med Bezalel Academy of Arts and Design.

– Får ikke forsvare oss

Ved University of Haifa er rektor Ron Robin mottaker av vedtakene ved Oslomet og USN. Han setter ikke pris på dem. Han mener i motsetning til de norske universitetene at dette er akademisk boikott i praksis.

– Du kjenner kanskje uttrykket «dersom det ser ut som en and og kvekker som en and, er det ganske sikkert en and». Vi har blitt boikottet, og ingen semantisk akrobatikk kan endre på det, skriver Robin i en e-post til Forskerforum.

Han er kritisk til at de norske universitetene ikke kontaktet University of Haifa før de gjorde vedtakene sine.

– Til og med øksemordere får lov til å forsvare seg. Det var ikke tilfellet her, skriver rektoren.

ICJs kjennelse om at Israel kan være ansvarlig for et pågående folkemord i Gaza, kom den 26. januar. Forskerforum har spurt Robin om hans universitet deler bekymringen for den palestinske sivilbefolkningen, og om universitetet har gitt uttrykk for det.

– Vi er ikke en stat og har ikke noen utenrikspolitikk og gir ikke offisielle uttalelser. I stedet legger vi rette for diskusjoner om disse spørsmålene både som del av undervisningen og utenfor, svarer Robin.

Rektoren sier at alle sider av konflikten inngår i disse diskusjonene. Det gjelder både drapene og overgrepene som Hamas og andre grupper sto for under terrorangrepet mot Israel den 7. oktober i fjor, og lidelsene som nå utspiller seg i Gaza.

Han viser til at en betydelig del av studentmassen ved University of Haifa har arabisk



– Akademisk frihet er et grunnleggende prinsipp, sier rektor Christen Krogh ved Oslomet. Foto: Fartein Rudjord.

– Samarbeid er grunnleggende viktig, også med fagmiljøer i land i krig og konflikt.

CHRISTEN KROGH, REKTOR VED OSLOMET

bakgrunn, og at universitetet ser det som sin oppgave å oppmuntre til respektfull dialog blant vitenskapelig ansatte og studenter.

Rektor Christen Krogh ved Oslomet ønsker ikke å kommentere kritikken fra Robin. USN-rektor Pia Bing-Jonsson påpeker at USN har fordømt både Hamas' angrep på Israel og Israels krigføring i Gaza, men mener at krigen rammer sivilbefolkningen i Gaza uforholdsmessig hardt.

– Palestinske universiteter som USN samarbeider med, er ødelagt, og kollegaer vi har samarbeidet med, er drept. Vi vil markere vår motstand mot denne ødeleggelsen gjennom å trekke oss fra institusjonelt forankrede samarbeid med israelske institusjoner. At USNs reaksjon blir lagt merke til i det isra-

elske samfunnet, betyr at vår intensjon med tiltaket er oppnådd, skriver Bing-Jonsson i en e-post til Forskerforum.

Lære av historien

Det er også mange stemmer utenfor rektor-kontorene som advarer mot akademisk boikott som virkemiddel. Nadav Bar er professor ved Institutt for kjemisk prosess teknologi ved NTNU og mener det er feil å stanse utvekslingsavtaler med israelske universiteter. Han er også prinsipiell motstander av akademisk boikott.

– Man bør lære av historien. Den viser oss at akademisk samarbeid var viktig for eksempel under den kalde krigen, sier Bar.

Han snakker med Forskerforum fra Portu-

gal, der han er i forbindelse med et EU-prosjekt som samler forskere fra hele Europa for å utnytte og beskytte marin tang og tare. Bar er født i Israel og er norsk statsborger etter nesten tre tiår i Norge. Han har kontakt med forskere i Israel, som ofte ikke forstår den norske debatten.

– Husk at krigen er mot Hamas, ikke mot palestinerne. Mitt standpunkt er at man må unngå å skade sivile uansett. Jeg kan også si at jeg er imot krig generelt. Men jeg kan forstå en befolkning som er angrepet og føler seg truet, sier han.

Han slår fast at konflikten er kompleks, og at nettopp det gjør det enda mer alvorlig å kutte kontakt gjennom en boikott. Bar mener at det er uheldig om man ønsker å få



– Dette handler om etikk og menneskelige og akademiske kjerneverdier, sier Davina Kaur Patel om debatten om akademisk boikott.
Foto: Fartein Rudjord.



kollegaer i andre land til å føle seg isolert, og dessuten at utveksling av studenter heller burde framsettes enn stanses.

Professoren advarer mot å utvide reaksjonene mot israelsk akademia til også å omfatte forskningssamarbeid der Norge deltar i EU-finansierte prosjekter sammen med israelske partnere.

– Tenk om andre europeiske land skulle følge Norge. Det kunne bety at Israel ble utestengt fra EU's Horisont Europa, som er en viktig ekstern finansieringskilde. Da ville staten være den eneste finansieringskilden for forskere i Israel, sier han.

Bar mener også at det har vært feil å kutte forskningssamarbeidet med Russland.

– Forskere ved russiske institusjoner støtter ikke nødvendigvis Putin. Å kutte institusjonelt samarbeid er det samme som boikott. Det skulle ikke ha skjedd. Det stopper også mulighetene for russiske forskere til å komme hit, sier Bar.

– Har et ansvar for ikke å tie stille

I et kontorbygg fra 1950-tallet, på en høyde med utsyn over Ullevål sykehus i Oslo, arbeider Davina Kaur Patel med sin doktoravhandling innen medisinsk antropologi. Hun er stipendiat ved Institutt for helse og samfunn ved Universitetet i Oslo.

Tidligere i år var hun med på å samle inn mer enn 500 underskrifter fra studenter og ansatte ved Universitetet i Oslo, med krav om akademisk boikott av Israel.

– Mange setter spørsmålsteget ved hvorfor vi skal boikotte Israel og ikke andre land. Men hver sak må vurderes for seg. Vi har mye kunnskap om at israelske universiteter er medskyldige i brudd på palestineres menneskerettigheter. I dette tilfellet er akademisk boikott noe det palestinske samfunnet ber om. Det er noe de ønsker at verden skal gjøre, sier hun.

– Akademisk boikott kan bety stans i viktig utveksling av ideer?

– Hvem sine ideer er det som blir utvekslet? Hvem er det som deltar i denne utvekslingen? Det er i hvert fall ikke slik at palestinske akademikere kan delta på lik linje med israelere, sier Patel.

Patel, som er født i London og utdannet som lege i hjembyen, undersøker i sin avhandling helseforhold og økologisk jordbruk blant bønder i den indiske delstaten Punjab. Hun trekker linjer mellom egen bakgrunn, med foreldre fra det indiske subkontinentet, og sitt engasjement for Palestina.

– Jeg ser dette som en antikolonialistisk og antirasistisk frigjøringskamp, sier hun.

Hun stiller seg kritisk til at mange mener det er enklere å argumentere for bruk av økonomiske sanksjoner enn for akademisk boikott, og sier at det blir som å si at akademia ikke er en del av samfunnet.

– Jeg hører dette fra ganske privilegerte akademikere, som ikke selv forstår hvor privilegerte de er, sier hun.

– Vi som er i akademia og har en maktposisjon gjennom det, har et særlig ansvar for ikke å tie stille. Jeg har et ansvar for at den institusjonen jeg jobber innenfor, ikke skal bidra til brudd på menneskerettighetene gjennom sine samarbeidsforhold.

Patel er positiv til at UiO nå skal se på sine innkjøpsrutiner i lys av krigen i Gaza, men kritisk til at universitetet deltar i flere EU-finansierte prosjekter med israelsk deltagelse. Hun sier at støtten til kravet om akademisk boikott øker, og at det er mange som engasjerer seg.

– Jeg mener at dette fører til en økt bevissthet. Det har åpnet for en viktig samtale og debatt om universitetenes rolle og hvor grensene går for å ta et standpunkt til den israelske statens menneskerettighetsbrudd. Det er en viktig samtale å ta, sier hun. ●

◆ AV ASLE OLAV RØNNING

– Vi som er i akademia og har en maktposisjon gjennom det, har et særlig ansvar for ikke å tie stille.

DAVINA KAUR PATEL, DOKTORGRADSSTIPENDIAT, UIO

Bør norske universiteter samarbeide med israelske universiteter?



GRETE WOLD, SV

– Det er viktig å sikre fri forskning i en verden hvor akademisk frihet og institusjonell autonomi er under stadig større press. Derfor må en beslutning om boikott i størst mulig grad tillegges universitetene, høyskolene og forskerne selv. Samtidig må Norge gjøre mer. SV mener derfor at det er på sin plass at regjeringen oppfordrer til å redusere samarbeid med israelske institusjoner som bidrar til å opprettholde okkupasjonen.



HIMANSHU GULATI, FRP

– Selvsagt bør de det. Vi snakker om et land med noen av verdens sterkeste forskningsmiljøer og mest innovative utviklingsmiljøer. Vi har ikke råd til å gå glipp av samarbeid med et slikt land. Norge har for øvrig en lang tradisjon for samarbeid med Israel, og samarbeid mellom akademikere over landegrensene er positivt og noe vi bør støtte opp om.



BJØRNAR MOXNES, RØDT

– Rødt har fremmet et forslag på Stortinget om å forby forskningssamarbeid som kan bidra til at det israelske militæret kan opprettholde okkupasjonen av Palestina. Dette er i tråd med de sanksjonene vi innførte mot Russland etter fullskala-invasjonen av Ukraina. At norske universiteter nå avslutter samarbeid med israelske institusjoner, etter press fra ansatte og studenter, er innenfor den akademiske friheten.

STORBRITANNIA

VANT RETTSSAK OM ANSETTELSE

To akademikere som saksøkte University of Oxford, har vunnet fram med kravet sitt om fast ansettelse, skriver The Guardian. De to forfatterne Rebecca Abrams og Alice Jolly har undervist i kreativ skriving ved Oxford i 15 år, men på midlertidige kontrakter som tilsvarer frilansere eller selvstendig næringsdrivende, og dermed uten rettighetene ansatte ved universitetet nyter godt av. Avgjørelsen kan få konsekvenser for andre arbeidstakere med usikre kontrakter i høyere utdanning.

SØR-AFRIKA

Krangler om hjemmekontor

■ Fagforeningen The Academic and Professional Staff Association mener University of South Africa (Unisa) er urimelig når de ber vitenskapelig ansatte jobbe fra kontoret, skriver The Citizen. Fagforeningen mener de ansatte er mer effektive på hjemmekontor, mens viserektoren mener de ansatte går rundt på kjøpesentre i stedet for å svare studentene. Unisa er Afrikas største universitet for fjernundervisning med 400 000 studenter fra hele verden.



FOTO: JAN BABORAK/JUNSPASH

BELARUS

Kvalitet, ikke innovasjon

■ – Vennligst stopp innovasjonsideene. Folket vil ikke akseptere forvirring og vakling i utdanningssystemet, sa president Aleksandr Lukasjenko da han møtte rektorene ved Belarus' universiteter. Han mener at de heller skal fokusere på kvalitet i undervisningen, slik at de kan komme på nivå med utenlandske universiteter, skriver det belarusiske telegrambyrået BelTA. Presidenten ba universitetene om å legge vekt på pensum, lærebøker og undervisere og utdanne «sunne, normale spesialister».



FOTO: ABOODI VESAKARAN/JUNSPASH

USA

Donasjon gir gratis legeutdanning

■ «Gjør hva som helst du synes er riktig», var den eneste instruksjonen 93 år gamle Ruth Gottesman fikk fra ektemannen David da hun arvet aksjene hans. Nå gir hun en milliard dollar, over 10 milliarder kroner, til Albert Einstein College of Medicine, der hun selv underviste i årevis, skriver The New York Times. Det er en av de største donasjonene som noensinne er gitt til utdanning i USA. Mens mange medisinstudenter går ut med en studiegjeld på over 200 000 dollar, blir utdannelsen nå gratis i overskuelig framtid ved dette universitetet i den fattige New York-bydelen Bronx. I dag koster studiene over 59.000 dollar årlig.

FOTO: ALBERT EINSTEIN COLLEGE OF MEDICINE

Jubelen brøt løs i auditoriet på Albert Einstein College of Medicine da den historiske donasjonen ble kunngjort.



FOTO: ILAN BERKENWALD/FLICR CC

ARGENTINA

Nei til studieavgift

■ Den høyreorienterte presidenten Javier Milei (bildet) har foreslått å innføre studieavgift for internasjonale studenter i Argentina. Nå har kongressen stemt ned forslaget fordi det bryter med grunnlovens prinsipp om gratis og rettferdig offentlig utdanning, skriver The PIE News. «Inntektene fra skolepenger kan ikke veie opp for kostnadene for universitetenes omdømme», sier Sandra Tarquino, direktør for internasjonale relasjoner ved universitetet Antonio Nariño.



SVERIGE

Undervisningspriser forbigår kvinner

■ Både mannlige og kvinnelige studenter nominerer flest menn til pedagogiske priser, viser en studie fra Stockholms universitet. Selv om det er kjønnsbalanse blant underviserne, er det flere menn som nomineres. For eksempel var det få menn som så på kvinnelige forelesere som forbilder, mens både menn og kvinner så opp til sine mannlige forelesere. Ifølge studien er nominasjonene også så orientert mot personlige egenskaper at de bidrar lite til å utvikle undervisningen.



Da Taylor Swift var i Singapore i mars, viste Khairina Fuaad fram sitt kostyme og vennskapsbånd. 13 er artistens lykketall.

FOTO: REUTERS/NTB

STORBRITANNIA

MUSEUM SØKER «SWIFTIE»

Victoria and Albert-museet i London vil ansette en Taylor Swift-fan for å gi råd om fan-kulturen rundt popstjernen. I mai turnerer artisten i Europa, og rundt showene hennes har fans begynt å bytte perlede vennskapsarmbånd, bruke Swift-inspirerte kostymer og lage egne skilt, gjenstander som museet er interessert i, skriver The Guardian. Museet har allerede hatt rådgivere for blant annet Pokémon og Lego, og skal også ansette rådgivere for Crocs, drag og emojis. Målet er å få informasjon om dagens kulturelle trender som vil påvirke framtidens museumsinnsamling.



FOTO: FRIENDS OF EUROPE/FICKR CC

FINLAND

Universitetsdirektør blir president

■ Finlands nye president, Alexander Stubb, tok permisjon fra stillingen som professor og universitetsdirektør ved European University Institute i Firenze for å drive valgkamp. YLE har besøkt den tidligere arbeidsplassen og møtt på beskrivelser av Stubb med rosa lycra og turkis Bianchi-syssel. I tillegg til «disiplinert velværefreak» beskrives han av sine tidligere universitetskollegaer som imøtekommande, upretensjøs og grei, med liten toleranse for hierarkier.

VERDEN

Oppretter vitenskapelig varslerfond

■ En investor tilknyttet Silicon Valley har opprettet et fond på én million amerikanske dollar for å betale rettskostnader når forskere blir saksøkt for å ha varslet om vitenskapelig juks, skriver Science.



FOTO: ALEXANDER SCHIMMECK/JUNSPASH

Trusler om rettsforfølgelse kan få forskere til å trekke varsler om uredelighet, slik at feil ikke blir korrigert. I mange tilfeller har varslere vært avhengige av fri rettshjelp eller folkefinansiering hvis de blir saksøkt etter å ha varslet om uredelighet hos prominente forskere.

Humaniora og språkfag er så grunnleggende for all kunnskap at det nesten kan bli usynlig, advarer Kristin Hagemann.

Setnings-skader

Språkforsker KRISTIN HAGEMANN
i samtale med Bår Stenvik | Foto: Erik Norrud

Kristin Hagemann¹ oppdaget tidlig at hun var flink med språk. Hun lærte fransk på skolen og dro til Argentina på utveksling da hun var 17. Da hun begynte å sammenligne og se likhetene mellom språkene, var det «utrolig morsomt». Så romansk filologi måtte være faget for henne, tenkte hun – å sammenligne romanske språk. Dermed endte hun opp som den eneste studenten på Blindern i sitt fag.

– Det var før effektivitetstanken hadde blitt så dominerende – mens man fortsatt hadde en tanke om at kompetansen hadde en egenverdi. Nå er vi vel så få som har den, at den vil forsvinne ut av Norge når jeg og mine kolleger går av med pensjon.

– Men den vil jo finnes på internett, eller vi kan leie den inn fra et annet land?

– Det som finnes på internett, er ikke kunnskap, det er fakta. Kunnskap dreier seg også om forståelse, og det krever tid og ro. Og det å hente inn kompetanse – skal ikke Norge holde seg med kunnskap om basale ting? Jeg synes det er et poeng at om det blir Armageddon i morgen og alt faller sammen, så kan vi fortsatt bygge hus, lage vår egen strøm, skaffe vår egen melk og ha vår egen kunnskap.

– At vi etter katastrofen både kan bygge hus og latinske setnings-strukturer?

– I alle fall forstå setningene. Å tolke gamle bøker, som Bibelen, er jo relevant den dag i dag.

– Du har i en artikkel² argumentert for at grammatikk bør tidlig inn i grunnskolen, og at språkvitenskap har betydning langt utenfor sitt eget felt. Har du et eksempel på hvordan den er nyttig?

– Når jeg sier til datteren min «Åh, er det hun mørke?» for å finne ut hvilken venninne hun snakker om, får jeg beskjed om at det er rasistisk. Men når jeg bruker ordet mørk, bruker jeg det om folk som har mørkt hår, som meg. Jeg er også mørkere i huden enn min venninne Mari. Men det er noe annet enn alle de negative brukene som er forbundet med mørke krefter eller svart magi, mørke og lyse

– Det som finnes på internett, er ikke kunnskap, det er fakta.

¹ Kristin Hagemann er førsteamanuensis ved Høgskolen i Østfold. Doktorgraden ved Universitetet i Oslo lå i skjæringspunktet mellom lingvistik og filologi og var en analyse av et senlatinsk manuskript. Hun leder STAS, språkutdanning på tvers av språk, en del av den strategiske satsingen på språk ved Høgskolen i Østfold, sammen med Jessica P.B. Hansen, og er nestleder i Nasjonalt fagorgan i romansk språk og litteratur.

² Hagemann, Kristin & Søfteland, Åshild (2023). Et tverrspråklig perspektiv som utgangspunkt for konseptuell grammatikkundervisning i språkfag. *Acta Didactica Norden*.

krefter i Bibelen – eller rasisme. De to fargene svart og hvit er blitt brukt om hudfarger i en gitt historisk situasjon, og så er det blitt sauset sammen til lyst og mørkt og bra og dårlig. Da er det nyttig med språkkunnskap som sier noe om forholdet mellom konsept, ord og lyduttrykk.

– Det kan redde oss fra å blande sammen ting som ikke skal blandes sammen?

– Det er jeg overbevist om. Den amerikanske forskeren Kristin Denham har sett på den demokratiserende effekten av kunnskap om språk. Språk brukes i veldig stor grad til å diskriminere – for eksempel så enkle ting som at oslomål gir en høyere status enn østfoldmål. Det er ekstremt stigmatisert – læreren til dattera mi på barneskolen sa faktisk i en time at østfoldmål er stygt, mens oslomål er pent. Det er ganske drøyt når det kommer fra en lærer.

– Jeg la merke til at du bruker a-enderinger i de akademiske artiklene dine – det er pussig hvor radikalt det fortsatt framstår?

– Jeg kommer jo fra Groruddalen opprinnelig og brukte a-enderinger i min ungdom, men la dem fra meg da jeg begynte på videregående på Frogner i Oslo. Og så har jeg tatt dem tilbake nå som akademiker. Jeg tenker at det er et poeng at folk i min posisjon bruker a-enderinger – nettopp for å gjøre rommet større, døren videre og taket høyere. Og den avgjørelsen er et eksempel på at bevissthet gjør at du tar andre valg enn du ellers ville tatt.

Hagemann er frustrert over nivået på grammatikkunnskapen til nye studenter, som når ferske lærerstudenter bare kan navnet på fire forskjellige ordklasser. Det er ikke studentenes egen skyld, det er utdanningsinstitusjonen som har sviktet elevene, mener hun. En løsning kan være å få grammatikk og fremmedspråk inn i skolen mye tidligere.

– Det er ikke fordi de skal kunne fransk når de er seks år gamle. Men det kan være nyttig å vise hvordan ting gjøres i et annet språk, så du får du en mer robust forståelse av konsepter, fordi vi har en tendens til å se konsept og språklig uttrykk som ett. Hvis du skal forstå hva et «subjekt» er, og ikke bare kunne peke på et norsk subjekt ved hjelp av huskereglene, så vil det være lettere for deg å forstå hvis jeg forteller deg at subjektet på tysk har nominativ, mens subjektet på norsk defineres via plassering i setningen. Hvis du går ut og studerer et annet system, så ser du plutselig ditt eget system utenfra.

– På litt samme måte som at hvis folk reiser til utlandet og kommer tilbake til Norge, så ser de plutselig ...

– ... at det ikke er normalt å gå rett inn i folk på gata uten å si unnskyld.

– Som altså er en del av vår kulturelle atferdsgrammatikk?

– Ja, nettopp.

– Du har tidligere advart mot å argumentere for grammatikkundervisning via nyttetenkning – men dette høres jo ganske nyttig ut?

– Vi er vant til å tenke på nytte som veldig knyttet til en konkret situasjon: «Kan jeg livredning, i tilfelle noen får et hjerteanfall?»



■ – Jeg er veldig takknemlig for muligheten til å være en middels ambisiøs akademiker, sier Kristin Hagemann.

Men jeg tenker at det er en slags menneskerett å få lære om språk og grammatikk, for språket er helt grunnleggende for oss mennesker. På samme måte som kroppen. Vi vil at alle skal vite at vi har en lever og en magesekk, selv om det kan være vanskelig å komme på situasjoner der akkurat den kunnskapen er nyttig. Jeg mener det er akkurat like selvfølgelig å vite at det finnes et subjekt i en setning, som at du har en lever i kroppen. For språket er nesten like selvsagt for oss som kroppen, du bruker det til alt, fra å kjøpe kaffe til å starte et foretak.

– Så mer en form for allmenndannelse?

– Ja, du kan ikke helbrede leverkreft med litteraturvitenskap. Men humaniorafagene er med på å danne et samfunn som man har lyst til å være en del av. Og nå trenger vi jo humanister mer enn noensinne. Man snakker om at *ChatGPT* «kommuniserer». Den gjør jo ikke det. Man snakker om at den er «intelligent». Den er jo ikke det. Her er vi midt i en tid hvor nettopp bruken av ord er viktigere enn noensinne.

I en tid hvor digitale språkmodeller setter menneskelig skrivning under press på samme måte som kalkulatoren en gang effektiviserte bort hoderegning, er Hagemann bekymret for selve erkjennelsen som verdi.

– Med GPT og internett kan studentene kjøpt lage et slags fakta-produkt. Og når det kan gjøres lett, hvorfor skal de da gjøre det vanskelig? Jo, fordi ellers får de ikke den prosessen som fører til kunnskap. Jeg pleier å si at hvis du skal løpe en maraton, hjelper det veldig lite å sette seg i en bil hver dag og kjøre de 42 kilometerne. På løpsdagen vil du kanskje føle at du kjenner strekningen, men du har ikke anelse om hvordan du skal gjennomføre løpet. For du har ikke trent. Trening er vondt, det er hardt, og det vil være dager da du er dritsliten. Sånn er det med kunnskap også. Det finnes ikke noen snarvei.

– Det er interessant at du nå bruker en språklig metafor om maratonløp for å skape en bedre forståelse av «konseptet» kunnskap, på samme måte som man kan forstå konseptet «subjekt» bedre ved å sammenligne ulike språk. Er det et godt eksempel på å bruke språkstrukturer for å oppnå erkjennelse?

– Konsepter er abstrakte ting som kan være vanskelige å forstå både i sitt eget språk og i andres språk. Men jo mer du jobber med språk, jo mer vil du ha tilgang på konseptene også.

– Sånn at språket hjelper oss å tenke?

– Alle som har jobbet ordentlig med tekst, vet at man tenker via skrivning. Jeg husker da jeg begynte på hovedfag og ph.d. og folk sa: Du må bare begynne å skrive, og fortsette å skrive – selv om det kan hende du må slette alt. Og det syntes jeg var så merkelig – hvorfor skal jeg skrive det hvis jeg må slette det etterpå?

– Litt på samme måte som at når du trener, må du løpe den samme mila neste dag, selv om du løp den dagen før også?

– Ja, og at de turene du løper den strekningen, kan fortone seg helt like i mange dager, men så vil det være en dag hvor du plutselig kjenner at «oi, nå ble det plutselig lettere å løpe denne bakken». Det skjer noe, du når et nytt bevissthetsnivå, det er noe som endrer seg. Og de øyeblikkene der, selv om de bare kommer kanskje hver tiende time du sitter og skriver, så er de hele grunnen til at du sitter og skriver.

– Det er akkurat like selvfølgelig å vite at det finnes et subjekt i en setning, som at du har en lever i kroppen.



– Og hva er disse erkjennelsesøyeblikkene godt for, rent praktisk?

– Jeg tenker at erkjennelsen har en egenverdi. I mitt liv har slike øyeblikk vært blant det mest tilfredsstillende. Som hvis jeg har forstått noe i en vanskelig relasjon og så forstår noe om meg selv som gjør at jeg greier å tolke den situasjonen på en annen måte og ikke blir så sint eller redd. Eller jeg kan sitte med en tekst og forsøke å få det til å stemme, og så plutselig faller det på plass. Ofte ser man i lykkeforskning at lykken handler om å føle at man mestrer noe. Jeg kan ikke forestille meg en bedre mestringsfølelse enn ved sånne erkjennelser. Det er en allmennmenneskelig følelse av tilfredsstillelse. Jeg er sikker på at rørliggere også har sånne erkjennelser, at de plutselig forstår hvordan et system henger sammen.

– Fordi konseptet kunnskap kan ha forskjellige former – som å forstå grammatikken i en setning eller vantrykket i et rør?

– Det er kunnskap som jeg blir dødsimponert over, men forskjellen er at når håndverkere kommer hjem til meg, kan de få meg til å føle meg skikkelig dum. Men hvis jeg skulle innta samme holdning med min lingvistiske kunnskap, ville jeg blitt sett på som skikkelig elitistisk.

– Men det er kanskje litt fordi det er lettere å skjønne hvilken nytte rørliggerens arbeid har utover gleden over egen erkjennelse – og det er derfor humaniora stadig må rettferdiggjøre sin egen eksistens?

– Ja, men jeg tenker at alle de tingene som humaniora holder på



■ Kristin Hagemann underviser morgendagens lærere: – Studentene blir stimulert på alle bauer og kanter hele tiden, de skal ikke kjede seg et sekund. Men da blir de fratatt den prosessen som er selve kunnskaps-tilegnelsen – å sitte lenge og tenke og prøve, sier Kristin Hagemann.

med, er litt som språk – det er vanskelig å fortelle om nytten nettopp fordi den er *overalt og hele tiden*. Vi som driver med språkforskning, opplever mye mansplaining, for alle har noe å si om språk. Og det er jo fordi det er veldig relevant for alle hele tiden. Alle har et sterkt forhold til det.

– **Mens rørligging er mer for spesielt interesserte?**

– Det er kanskje et mer relevant eksempel her at ikke alle har et like sterkt forhold til historiefaget. Men språk kommer du ikke unna. Selv når vi ikke snakker med noen andre, så bruker vi språk inni hodet vårt hele tiden. Det er en så selvfølgelig del av alt vi gjør hele tiden, at vi ikke ser hvor stort det er, hvor viktig det er, og hvor mye det ligger til grunn for absolutt alt som er menneskelig. Så hvis man sier at humaniora lider skjebnen å være så grunnleggende i all kunnskap at det nesten blir usynlig, kan det kanskje sies at språkvitenskapen lider samme skjebne innenfor humaniora.

– **Og likevel skjønner ikke alle hvor viktig det er å få grammatikken inn i grunnskolen?**

– Nei, men jeg tror nok også at mye av didaktikken har vært feil, historisk sett. Problemet er at i stedet for å endre didaktikken og fortsette å lære bort grammatikk har vi bare tatt grammatikken helt ut av skolen.

– **Hva har vært feil?**

– Undervisningen har vært litt sånn pugging av tommelfingerregler og «hvem gjorde hva som skjedde da», og manglet et større

perspektiv. Det merker vi også på studentene som kommer hit. De tror at grammatikk handler om skriftspråket og om ytre regler for hvordan vi skal skrive. Men vi er opptatt av talespråket. Og reglene for hvordan vi taler, de er automatiske, og vi lager dem i hjernen.

– **Så grammatikk er litt som anatomi – altså læren om hvordan kroppen fungerer – i motsetning til etikette, som er læren om hvordan man bruker kroppen for å framstå korrekt?**

– Nettopp. Og det er veldig fint å lære seg hvordan man skal bruke skriftspråket, for det er jo et verktøy, et våpen, og et maktmiddel. Men ikke bland det med talespråket, for talespråket er mye mer knyttet til identitet og tankevirksomhet. Jeg ser for meg at kunnskap om grammatikk for skolen er litt som ex.phil. for studentene. Du lærer det grunnleggende, slik at du kan stille mer forberedt overfor ulike typer manipulasjon – det være seg politisk, i en arbeidssituasjon eller i et forhold.

– **Det høres jo veldig nyttig ut.**

– Ikke sant? Språkkunnskap er ikke bare for eliten, den er det første og mest grunnleggende trinnet for å forstå menneskelig samhandling. Med alt det språket som flyter rundt oss nå, og når vi til og med har laget generatorer som spyrr ut mengder med tomt språk, da er det fint å utstyre alle mennesker med et bullshit-filter. ●

Alltid budd

Frivillige redningsmannskap er svært motiverte, men dei kan også bli frustrerte og utslitne. Difor er det viktig å gje dei gode arbeidsvilkår, meiner Marte Winsvold.



Kvart år arrangerer Røde Kors kurs på Finse i leing av søk- og redningsaksjonar i vinterfjellet. Her leitar deltakarar etter ein person i eit snøskred. Foto: Heiko Junge / NTB

FORSKAR:	Marte Winsvold ved Institutt for samfunnsforskning
PROSJEKT:	frivillige organisasjoner i lokal beredskap
METODE:	casestudier og spørjeundersøkingar til beredskapsfrivillige
UUNNVERLEG VERKTØY:	retteprogrammet InstaText, som fiksar alle feil i den engelske teksten din og gjer deg til ein engelsktalande person

Når vi kjenner oss trygge i påskefjellet, er det mykje fordi vi veit at store ressursar vil bli mobiliserte for å berge oss dersom noko skulle skje. Kvar påske står mannskap klare til å delta i søk- og redningsaksjonar i fjellet i all slags vør, og dei er i stor grad frivillige.

Marte Winsvold er statsvitar og vart først involvert i forskning på frivillig beredskap i 2015, då ho undersøkte stoda i det norske beredskapssamvirket på oppdrag frå Justis- og beredskapsdepartementet.

– Og då meiner eg hovudsakleg redningsberedskap, som søk etter sakna personar eller hjelp i samband med skogbrann eller flaum. Raudekrossen Hjelpkorps og Norsk Folkehjelp Sanitet er store, generelle organisasjonar, men vi har også små, spesialiserte organisasjonar som Norske Redningshunder og Norske alpine redningsgrupper, seier ho.

Samvirkemodellen

I motsetnad til i mange andre land er dei frivillige organisasjonane ein formalisert del av beredskapen gjennom samvirkemodellen. Modellen går ut på at offentlege og frivillige aktørar med spesial- og lokalkunnskap går saman om å nytte ressursane dei rår over, i konkrete lokale operasjonar (ifølgje avhandlinga til tidlegare forskingsminister Tora Aasland, som tok doktorgraden på denne modellen i 2022). Dei fleste frivillige redningstenestene er organiserte i paraplyorganisasjonen FORF (Frivillige organisasjonars redningsfaglege forum), som er talerøyr for organisasjonane i møte med offentlege styresmakter.

Oppdraget for departementet gav inspirasjon til å forfølge temaet, og Winsvold og kollegaene fekk pengar frå Forskringsrådet til eit nytt prosjekt om korleis samvirkemodellen fungerer på lokalt nivå, kva som skapar eller hindrar godt samarbeid, og kva det er som motiverer dei frivillige.

– Prosjektet starta omtrent akkurat då koronapandemien kom, seier Winsvold.

– Det var jo ei beredskapshending i seg

sjølv, og det påverka dessutan aktørane. Vi endra litt på prosjektet for å fange opp det. Kommunane fekk større plass, for dei fekk stor bruk for frivillige i den perioden.

Pandemiinnsats i kommunen

Ved redningsaksjonar er det politiet som har ansvar for innsatsen og for å kalle ut frivillige om det er behov for det. Men kommunane er også pålagde å drive beredskapsarbeid, og dei kan samarbeide med frivillige organisasjonar. Forskarane var interesserte i å finne ut korleis samarbeidet fungerer.

– Vi fann at den kommunale beredskapen og redningsberedskapen snakkar veldig lite saman, seier Winsvold.

Det typiske er at dei først møtest når noko skjer, som til dømes ein flaum.

– Og då er det politiet dei frivillige forhold seg til. Men dei vil gjerne bli meir brukte av kommunen, og kommunane vil gjerne bruke dei frivillige meir, men dei får det ikkje heilt til. Dessutan vågar ikkje kommunane alltid å lite på at dei frivillige vil stille opp, og det kan kjennast tryggare å lene seg på egne ressursar, fortel ho.

Mange kommunar, særleg dei mindre, samarbeider lite med frivillige. Men koronapandemien kan ha ført til ei endring. Då forskarane gjennomførte ei spørjeundersøking i nokre frivillige organisasjonar, oppgav 83 prosent av respondentane i Norske

Kvinner Sanitetsforening at dei gjorde frivillig innsats under pandemien. Det same svara 58 prosent av respondentar frå Norsk Folkehjelp Sanitet. Innsatsen inkluderte alt frå koronatesting og -vaksinering til informasjonsarbeid og hjelp til isolerte. Mange frivillige vonar kommunane no kan ha fått augo opp for kva dei kan bidra med.

På lag med politiet

Derimot blir samarbeidet mellom frivillige og politi stort sett opplevd som svært godt av båe partar, ifølgje Winsvold. Partane rosar kvarandre, og lagkjensla er sterk.

– I undersøkinga spurde vi om dei frivillige tykkjer at kommunen og politiet vurderer situasjonen på same måte som dei sjølve når noko skjer. Og svara viser at dei frivillige jamt over kjenner seg nærare politiet enn kommunen når det gjeld korleis dei forstår risiko og innsatsbehov.

Gjennom intervju har forskarane fått innblikk i kva for faktorar som er viktige for korleis samarbeidet fungerer. I tillegg til tidlegare erfaring ser det ut til at tydelege roller er viktig. Politiet har ei tydeleg samfunnsrolle, dei har valdsmonopol og ein autoritet som gjev dei rett til å gje ordrar, og som dei frivillige aksepterer.

– Kommunen har ikkje den same autoriteten, og frivillige er ikkje like villige til å la seg kommandere av kommunen, seier Winsvold.

– Den altoverskyggande motivasjonen er ønsket om å hjelpe.

MARTE WINSVOLD



– Dessutan er kommunen ein koordinerende instans, og det kan vere vanskeleg for dei frivillige å vite kvar dei kan bidra.

Dei spontane hjelparane

Den norske samvirkemodellen inneber at frivillige blir mobiliserte gjennom organisasjonane dei tilhøyrer. Men i mange situasjonar dukkar det opp «spontane frivillige», personar som gjerne vil bidra, men som ikkje tilhøyrer nokon organisasjon. Forskarane har også undersøkt korleis dei blir oppfatta.

– Det viser seg at politiet er todelt: På den eine sida set dei pris på at folk vil hjelpe, og dei vil gjerne kunne bruke spontane frivillige, seier Winsvold.

Men det har også ulemper. Nokre aksjonar kan vere resultat av ei kriminell handling.

– Og då kan det vere at gjerningspersonen finst mellom dei spontane frivillige. Det er jo ikkje heilt uvanleg at ein gjerningsperson oppsøker staden for å følgje med, seier ho.

Ei anna ulempe er at spontane frivillige kan vere dårleg kledde og dårleg trente.

– Ein kan tenkje seg at ein elev blir sakna på ein skuletur, og heile klassen vil vere med



og leite. Brått må aksjonsleiinga passe på mange elevar i staden for å konsentrere seg om å leite etter den eine.

Det er jobben til politiet å organisere spontane frivillige, men det hender at dei set bort den oppgåva til dei organiserte frivillige,

fortel Winsvold.

– Og dei tykkjer ikkje nødvendigvis at det er så kjekt. Dei vil heller gjere det dei er komne for å gjere, og dei hadde nok helst sett at dei spontane frivillige vart med i ein organisasjon og fekk opplæring.



– Vi vart litt overraska over kor harmonisk forholdet mellom politiet og dei frivillige er, seier Marte Winsvold.
Foto: Kjerstin Gjengedal

- Ein person er funnen i snøskredet og blir teken hand om av redningsmannskap. Søk- og redningskurset på Finse i mars 2024 baud på realistiske vinterforhold.
Foto: Cornelius Poppe / NTB
- ➔ Då ein sju år gammal gut kom bort under jakt i Lindesnes i oktober 2023, møtte hundrevis av frivillige spontant opp for å bidra i leitinga.
Foto: Tor Erik Schrøder / NTB
- Redningshunden Caro frå Norske Redningshunder leitar etter personar i eit skred under ei øving saman med Raudekrossen og politiet på Finse i mars 2024.
Foto: Cornelius Poppe / NTB
- Politi og frivillige i redningsberedskapen kan ha felles øvingar, som her frå Finse.
Foto: Heiko Junge / NTB

Framtidas beredskap

Dei siste åra har talet på redningsaksjonar auka jamt, og frivillige blir kalla ut i fleire aksjonar enn før, sjølv om det er stor variasjon mellom fylke. I eit tidlegare prosjekt har Winsvold undersøkt korleis ulike aktørar ventar at behovet for beredskap kjem til å utvikle seg i framtida. Mellom anna er det venta fleire hendingar knytte til klimaendringar og fleire hendingar som skjer på same tid. Dersom samvirkemodellen skal halde fram med å fungere godt, avheng det av at ein framleis greier å rekruttere frivillige til krevjande innsats. Til alt hell viser spørjeundersøkinga at dei frivillige ikkje er vanskelege å be.

– Ein del fell frå etter opplæring når det går opp for dei kor krevjande det er, men generelt er dei veldig motiverte. Dei stiller opp når dei blir bedne om det, dei ser for seg at dei skal drive med frivillig innsats så lenge dei er i stand til det, og dei er først og fremst



– Her har du ein gjeng høgkompetente folk som reddar liv, og så må dei stå tidleg opp i helgene og selje vaflar for å skaffe pengar til drifta.

motiverte av å hjelpe andre, seier Winsvold.

– Nokre blir også motiverte av å vere i spennande situasjonar eller av å vere ute i naturen, men den altoverskyggande motivasjonen er ønsket om å hjelpe.

Samstundes er organisasjonsleiarane uroa for framtida. Som i alle former for frivillig innsats finst det ein hard kjerne av medlemmar som er med på alt. Kva skjer dersom dei blir overbelasta og byrjar falle frå? Det kan vere ei særleg utfordring på stader med lite folk, men med mykje natur og dermed mange redningsaksjonar.

– Sjølv motiverte frivillige kan bli frustrerte over enkelte ting, som at dei må halde seg

med utstyr sjølve og ikkje får dekt kostnader og slikt. Så dei bør få gode rammevilkår. Her har du ein gjeng høgkompetente folk som reddar liv, og så må dei stå tidleg opp i helgene og selje vaflar for å skaffe pengar til drifta. Det er jo absurd, seier Winsvold.

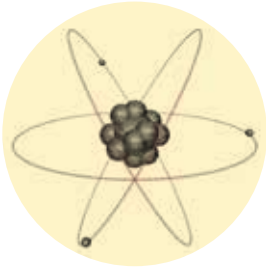
Ho vedgår at forskingstemaet har gjort noko med henne.

– Ein tenkjer gjerne at som forskar skal ein vere nøytral og kaldt observere verda, men det er veldig vanskeleg å ikkje bli talsperson for frivilligheita. Dei klagar ikkje, dei stiller opp, og vi tek dei for gjeve. Så vi må verne om samvirkemodellen, og når dei frivillige kjem med innspel, må vi lytte, seier ho. ●



ATOM

- a) Kva tyder – noko misvisande – det greske ordet atomos?
- b) Kva for partikkel, som vi finn i atomkjernen, kan variere i talet, slik at vi får ulike isotopar av eit grunnstoff?



- c) Kva er det som har negativ ladning i eit atom?
- d) Kva var namnet på den russiske atomubåten som sakk i Nordishavet i år 2000?
- e) Kva var Atom Vinter (1985–2013) kjend som?

AKADEMIA I NORD

- a) Kva for leiande statsvitar, sosiolog og pioner innan samanliknande politikk hadde sitt akademiske virke i Bergen, men var fødd i Vågan og vaks opp i Narvik?
- b) Kva for farge vart raskt assosiert med Universitetet i Tromsø då det vart etablert i 1972?
- c) Kva er namnet på den nyleg avdøde samfunnsforskarer og stortingspolitikaren frå Senja som i 1966 gav ut *Hva skjer i Nord-Norge?* – ei bok som sidan vart kåra til ein av dei viktigaste sakprosaekstane i etterkrigstida?



- d) Kva for studium, som ligg under Kunstakademiet ved UiT, vart leia av Liv Lundberg dei første 20 åra etter opprettinga i 1993?
- e) Kva år vart Nord universitet etablert? (Margin: 1 år)

PÅ ITALIENSK

- a) Kva for italiensk uttrykk blir ofte brukt om ei klatrerute der ein heile tida kan bruke ein fastbolta vaier eller stigetrinn som sikring?

b) Kva kallast den paramilitære politistyrken som vart grunnlagt på Sardinia i 1814, og som har myndigheit både overfor militære og sivile?

- c) Kva for populær pastarett har eit namn som kan omsettast med «kolbrennar pasta»?
- d) Kva for musikalsk uttrykk viser til ein akkord der tonane ikkje blir slått an samtidig, men i rask rekkefølge?



- e) Kva for ord, som no blir brukt generelt om tynne skiver av rått kjøtt eller rå fisk, var opphavleg ein matrett som vart til på vidgjetne Harry's Bar i Venezia?

TOG OG BANE

- a) Kva er det norske namnet på jernbanen som på svensk side heiter Malmbanan?
- b) Kva for selskap har sidan 2019 drive persontrafikken på Sørlandsbanen?
- c) Kva for land har suverent flest kilometer med lyntogbane for persontrafikk?
- d) Kva for by var frå 1889 til 1977 den austlegaste stoppestaden på den myteomspunne ruta kjend som Orientekspresen?
- e) Kva er namnet på turisttoget som går i fast rute mellom St. Moritz og Zermatt i Sveits? (Tips: Namnet er engelsk.)



- a) Udeleleg
- b) Nøytron
- c) Elektron
- d) Kursk
- e) Travhest (med stor suksess)

MODELL: BRIAN WESTIN, CC BY-NC 2.0 DEED

- a) Stein Rokkan
- b) Raudt («det røde universitetet»)
- c) Otmar Brox
- d) Forfatterstudiet
- e) 2016

FOTO: STORTINGET

- a) Via Ferrata
- b) (Arma dei) Carabinieri
- c) Pasta carbonara
- d) Arpeggio
- e) Carpaccio

- a) Ofobanen
- b) Go-Ahead
- c) Kina
- d) Istanbul (eller Konstantinopel, som namnet var fram til 1930)
- e) Glacier Express

FOTO: CHAMPER, CC BY-SA 3.0

Svalbard-kultur for fall

Kulturminnene på Svalbard er i kritisk dårlig forfatning, ifølge Gry Alfredsen, ekspert på sopp og trevirke.

– Du jobber med prosjektet **ArcticAlpine-Decay**, som kartlegger nedbryting av kulturminner på Svalbard og Hardangervidda. Hvor i forskningen er du nå?

– Jeg er tilbake på kontoret etter flere runder med feltarbeid, først på Svalbard i 2022, så på Finse i 2023. Nå jobber jeg med funnene fra taubanebukker (se bilde) på Svalbard, et arbeid som består av statistisk analyse av ulike treprøver.

– Hvor krevende er dette arbeidet sammenlignet med innhenting av prøvene i felt?

– Alle ting tar tid, ikke minst tar det et halvt år å få tillatelse fra Riksantikvaren til å begynne selve feltarbeidet. Men jeg vil understreke at samarbeidet med Riksantikvaren er utmerket.

– Hva slags feltprøver er det snakk om, og hva finner du?

– Sammen med de andre i prosjektet har jeg samlet inn treprøver fra cirka 15 meter høye taubanebukker rundt Longyearbyen. Vi har tatt biter av tre på 2 x 2 x 5 centimeter over bakken og fra trevirket som er i jordkontakt. Her har vi funnet flere typer råtesopp, som mange ikke trodde var så utbredt på Svalbard.

– Er du selv overrasket?

– For en mykolog er det ingen overraskelse at det alltid har vært råtesopp på Svalbard, det har ikke dukket opp på grunn av klimaforandringer. Men klimaendringer akselererer nedbrytningen. Jeg er mer overrasket over at disse stolpene av ubehandlet tre har stått direkte plassert i jordkontakt i 100 år uten å falle. Men de ligger tynt an nå, de taubanebukkene ...

– Ifølge prosjektbeskrivelsen gjør økt turisme og klimaendringer at kulturminner går tapt. Hvor stor er trusselen fra turister på Svalbard?

– Det er klart at menneskelig påvirkning



FOTO: NIBIO

GRY ALFREDSEN

Medlem av Forskerforbundet ved Norsk institutt for biøkonomi, (NIBIO), avd. Ås

STILLING

Seniorforsker, avdeling treeteknologi, divisjon for skog og utmark, NIBIO

UTDANNING

Dr.scient.



Taubanebukke utenfor Longyearbyen.

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

spiller en rolle, turistene har vanskelig for å forstå at råttent tre på bakken er kulturminner. Men akkurat for taubanebukkene er hovedproblemet at tre er plassert rett ned i jord, så det skal ikke turistene få skylda for.

– Hva er det som kommer fram i laboratorietestene?

– Vi ekstraherer og sekvenserer DNA fra sopp og bakterier, og der er det veldig mye spennende. Siden vi ikke har tid til å analysere alle datasettene i detalj, så legger vi dem ut, slik at andre interesserte kan se på dem.

– Hva synes du om selve prosjektet, er det gøy å jobbe med?

– Dette er selve drømmeprojektet! Det haster med å kartlegge råteomfanget i taubanebukkene i større detalj, og det er spennende å jobbe sammen med andre prosjekter og ikke minst eierne og forvaltningen.

– Noen faste spørsmål: Hvordan ser kontoret ditt ut?

– Det er rotete, et skikkelig *old school*-kontor som er fylt opp av bøker. I vinduskarmen står det et bilde av lav, pluss en kopi av den gamle plakaten «Støtt norsk arktisk forskning» – den har du kanskje sett?

– Ja. Hvor tenker du best?

– I bilen og i skogen. I bilen kan det være hvor som helst, men gjerne på vei til eller fra jobb. I skogen er det alene på tur.

– Noen ord til din ansvarlige statsråd?

– NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet, men rådet er til Nærings- og fiskeridepartementet, som eier taubanebukkene: Forvaltning av de skjøre kulturminnene på Svalbard trenger forskningsbasert kunnskap.

♦ AV ANDREAS HØY KNUDSEN

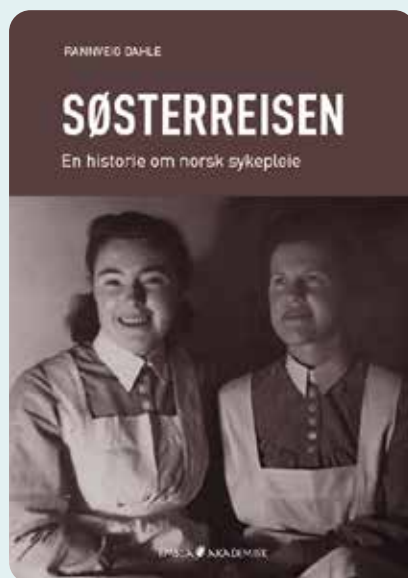
Levende sykepleiehistorie

Gode grep gjør det interessant å følge sykepleierne fra å være underdanige tjenerer til å bli stolte utøvere av eget fag.

Et viktig motiv for denne boka om sykepleiernes historie er ifølge forfatter Rannveig Dahle å bringe sider ved et viktig kvinneyrke frem i lyset. Mye står i fare for å bli glemt, skriver hun. Det er særlig overgangen fra en kallstankegang til dagens forståelse av sykepleie som en profesjon hun konsentrerer seg om. Det vil si at vi følger utviklingen fra da hospitalet stort sett var en oppbevaringsinstitusjon, til det blir et moderne sykehus. Eller vi følger utviklingen fra gangkonene (ufaglærte pleiere nederst på rangstigen) og den første diakonisseutdanningen til sykepleie anerkjennes som et selvstendig fagområde. Det siste skal ta sin tid, og møter mye motstand. For sykepleie trenger jo ikke læres, påsto president Wefring i Legeforeningen, siden «hjertelag og håndlag var medfødte egenskaper hos kvinner». I 1948 ble treårig utdannelse for sykepleiere lovfestet, og da hadde sykehusene for lengst overtatt utdanningen.

Det er et feministisk driv over denne boka. Å synliggjøre kvinners innsats har lenge vært en feministisk oppgave, noe som ofte kan bety å forstå nedenfra, ved å ta utgangspunkt i liv og praksis. Omdreiningspunktet for sykepleiehistorien er ett særskilt sykehus, nemlig det som i dag heter Sykehuset Levanger. Også her utdannet de etter hvert sykepleiere, og i denne boka får vi møte noen av dem, et par av dem så gamle at de var blant de første kullene (rundt 1940). Forfatteren har samlet dem til samtale, og også det kan ses på som et feministisk innspill. Ikke bare ved at kvinnene får komme til orde, men også ved at det slik presenteres et mangfold av stemmer. I tillegg skaper dette grepet nærhet og stemning. Det er jo tross alt personer som bedriver sykepleie, og vi får høre

«Det blir liv i sykehusveggene på grunn av disse detaljene, ikke minst fordi forfatteren er god til å drysse poeng fra samtalen med sykepleierne.»



RANNVEIG DAHLE
Søsterreisen
Embla Akademisk, 2024
183 sider
Veil. pris: kr 329

ganske mye om hvilken sentral rolle nettopp personlige initiativ og fleksibilitet har spilt.

Forfatteren bringer seg selv aktivt med i teksten. Hun har nærmest vokst opp på dette sykehuset, som utdannet fysioterapeut har hun arbeidet flere år på sykehus selv, og senere som forsker har hun arbeidet med helserelevanter stoff (Dahle er pensjonert professor i sosiologi). Men det er ikke før historien kommer ordentlig i gang, at det som også er ulike sakprosaegrep, som å skape en scene, by på dialog, en anekdote og altså trekke inn seg selv, kommer til sin rett. Begynnelsen av boka er rett og slett forvirrende. Leseren blir kastet for mye omkring, det oppleves som påfunn og ikke noe som gjør teksten levende, slik tanken sikkert er. For eksempel starter kapittel tre med et spørsmål om gangkoner. «Det var Hans som spurte», står det, og av alle ting, i en klosterhage i Umbria. Men Hans har vi ikke hørt om før, og det kommer ikke noe mer heller.

Men så går det seg til, og det er god flyt mellom de ulike nivåene i beretningen. Det flettes fint mellom den generelle utviklingen – hvor vi er innom både Florence Nightingale og Cathinka Guldberg, norsk diakonisse og grunnlegger av sykepleieutdanningen – og lokale forhold, ofte med hopp i tid. De lokale historiene er ganske «små», det handler om opplevd arbeidsliv, og vi får være med og se hva sykepleierne har tatt del i, og alle utfordringene de har måttet takle. Det blir liv i sykehusveggene på grunn av disse detaljene, ikke minst fordi forfatteren er god til å drysse poeng fra samtalen med sykepleierne. Alt dette gjør det både lunt og spennende. På grunn av hoppene frem og tilbake og hit og dit blir det noen gjentakelser, særlig når det handler om lydighet og underdanighet og kvinnenes medfødte omsorgsevne. Men akkurat det gjør faktisk ingenting, for det kan jo være morsomt å få arrogansen, særlig fra legene, presentert på litt forskjellige måter. Forfatteren skriver med en stille ironi her.

Foruten legenes arroganse møtte sykepleierne også på et system som ikke ivaretok dem særlig godt. I utgangspunktet fikk de kun litt lommepenger, hadde aldri ferie og ble sendt «som pakkepost» dit andre ønsket dem (jmfør bokas tittel) – for «en sykepleiers liv tilhørte de andre». Den siste kampen vi får høre om, er kampen for barnehageplass. Det er mye opprørende å lese om her også, hvordan de ansvarlige ikke forholder seg til en kvinnehverdag og derfor ikke er i stand til å anerkjenne kvinnenes behov.

Dahle, som har fått hjelp av sin datter Bibiana Dahle Piene med denne boka, gløder for sykepleierne. Hun skriver personlig, og det skaper både en nærhet og en kraft. Hun får godt frem hvordan sykepleiernes historie trenger å bli sett, i alle detaljene, for å vise oss hvordan de har strukket seg og tilpasset seg, og dermed ikke bare handlet ut fra noe «naturlig», men slik vært med på utviklingen av vårt moderne helsevesen. Denne boka løfter de som selv har foretatt mangt et tungt løft. Eller den løfter på hatten, byr på anerkjennelse, viser respekt.

AV AASNE JORDHEIM

Ingen kur for statistikk-angst

En helt OK innføring i statistikk – som likevel ikke unnslipper det faktum at statistikk er komplisert.

CHRISTER THRANE

Helt i mål. Lær statistisk tenkning med tall fra sportens verden

Humanist forlag, 2024

237 sider

Veil. pris: kr 399



Christer Thrane, sosiolog og professor ved Høgskolen i Innlandet, har skrevet en rekke innføringsbøker i statistikk på engelsk. Han har publisert mye interessant og eksperimentell forskning i grenselandet mellom økonomi og sosiologi – fra hvorvidt ekspertanmeldere påvirker våre kinovalg, til hvordan gruppepress påvirker hvor mye vi tipser på restauranter. I herværende bok er ambisjonen å lære leseren statistikk med utgangspunkt i tall fra sportens verden. Thrane skriver at «tradisjonelle bøker om statistikk oppleves traurige» og byr på «eksempler med liten relevans». Han håper at han gjennom tall fra sportens verden skal kurere leserens statistikk-angst.

Kontrasten mellom Thranes prosjekt og andre bøker om statistikk virker dessverre ganske forsert: Thranes bok er en helt OK innføring i statistikk, men særlig mye bedre enn andre innføringsbøker er den ikke. Til det er saken – altså statistikkens kompleksitet – i alt vesentlig rett og slett ureducerbar.

Kompleksiteten er dessuten også uavhengig av hvilke rådata man putter inn (en av statistikkens styrker). Dermed blir altså bruken av tall fra idretten like god – eller like dårlig – som noe annet. Det er kanskje et poeng at han treffer en annen del av publikum i sportsnasjonen Norge enn om han hadde brukt annet materiale, men jeg er ikke sikker på om han har rett i at svært få interesserer seg for «sammenhengen mellom utdanningsnivå og inntekt i 38 OECD-land» – i hvert fall blant Forskerforums lesere.

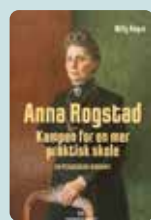
«Jo mer kompleks statistikken han skal forklare, er, jo mer i randsonen havner idretten.»

Thranes hyperbolske spark til andre bøker om statistikk er gjort med et lett provoserende glimt i øyet, men dette til tross: Jo mer kompleks statistikken Thrane skal forklare,

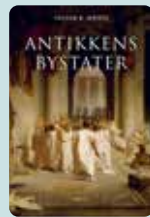
er, jo mer i randsonen havner idretten: Statistikken er som sagt ikke så interessert i hva tallene representerer. Den litt vel joviale stilen i språket blir innimellom ganske anmassende og den stadige sportsmetaforikken noen ganger bare rar: «Kanskje like overraskende som at Rosenborg spiller hjemmekamp på 16. mai, så forteller et konfidensintervall for et gjennomsnitt at dette trolig er høyere enn en bestemt minimumsverdi og lavere enn en bestemt maksimumsverdi i populasjonen.» Denne slags formuleringer er kanskje ment å gjøre lesingen mer gøy, men forkludrer i stedet ofte hva saken handler om. La meg understreke at det ikke er noe galt med Thranes metode – han vet hva han skriver om, og han er flink til å forklare ulike statistiske begreper og tenkemåter. De beste delene av boken – i hvert fall for meg – er for eksempel de som omhandler «juks og fanteri» i bruken av statistikk. Her bruker Thrane blant annet saker fra mediene der journalistens manglende forståelse for statistikk effektivt blir avslørt. Disse eksemplene er straks svært dagsaktuelle – og mer slagkraftige enn mange av sportseksemplene han gir. Han gir leseren en hendig sjekklister for hva man bør være kritisk til når avisoverskrifter begrunnes med det klassiske «forskning viser»-formularet: Ofte er tolkningen misvisende – eller direkte feil. Denne sjekklisten er hendig og klok, og brukbar for både studenter og forskere – og journalister.

I sum er jeg tvilende til at denne boken klarer å kurere angsten for statistikk – som Thrane altså setter seg fore. Som en helt gangbar og forsøksvis populærvitenskapelig innføring i statistikk fungerer den imidlertid helt greit.

AV KJETIL VIKENE



Les flere bokanmeldelser på [Forskerforum.no](https://forskerforum.no)





Ånden som går

«To kvinnelige studenter øver med fantomhode på Preklinisk avdeling, Fantomsalen.» Det er arkivteksten til dette bildet fra Museum for universitets- og vitenskapshistorie ved Universitetet i Oslo. Dei to studentane skal vere Borghild Lyngset og Turid Lorgen.

Fotografiet er teke i 1955 ved Norges Tannlegehøyskole. I 1959 vart høgskolen ein del av Universitetet i Oslo med namnet Det odontologiske fakultet.

Men altså, fantomhovud? Ja, slik heiter det i odontologikrinsar om modellar av hovud med tannsett til å øve på. Er det ikkje fantomisk?

Foto: ukjend / Museum for universitets- og vitenskapshistorie

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er John Peter Collett, Helga Eggebø, **Oddveig Storstad** og Lorenz Khazaleh.



Å spare seg til fant

Hvor styrt kan en særlig uavhengig stilling være?

Som vitenskapelig ansatt ved NTNU har jeg en særlig uavhengig stilling og er med det ikke underlagt arbeidstidsbestemmelserne i arbeidsmiljøloven. Det gir meg stor frihet til selv å definere omfang og innhold i eget arbeid, men også frihet fra å få overtidsbetaling, kvelds- og helgetillegg.

For at en stilling skal kunne defineres som særlig uavhengig, må arbeidstakeren selv kunne bestemme hva som skal gjøres, når det skal gjøres, hvordan det skal gjøres, og hva som kan delegeres til andre. Rommet for skjønn er imidlertid stort – ved Nord universitet er hovedregelen at vitenskapelige stillinger ikke defineres som særlig uavhengige.

En særlig uavhengig stilling er ikke uten styringsrett og rammer gitt av arbeidsgiveren. En førstestilling ved NTNU er sammensatt av undervisning og veiledning (45 prosent), FoU-arbeid (45 prosent) og administrasjon og formidling (10 prosent). Undervisnings- og veiledningsoppgavene krever fysisk oppmøte, og jeg kan ikke definere timeplanen helt som jeg selv vil. Administrasjonsoppgavene har en lei tendens til å komme på et tidspunkt som ikke helt passer meg, men fram til nå har

ledelsen ikke blandet seg inn i hvordan vi disponerer FoU-tiden (tiden til forskning og utvikling).

Ifølge NIFU jobber alle grupper av vitenskapelig ansatte ved norske universiteter i gjennomsnitt mer enn 37,5 timers uke – professorer topper med 48 timer i gjennomsnitt. Samme undersøkelse viser også at reell tid brukt på administrasjon er 16 prosent og stjeler fra FoU-tiden, som reelt er på 30 prosent. Mye av forskningen utføres med andre ord i ansattes fritid.

Den såkalte krav-kontroll-støtte-modellen (Karasek og Theorell 1990) har hatt betydelig innflytelse på vår forståelse av hva som skaper gode arbeidsmiljø. Den gir oss forståelse for hvorfor vi ikke bare godtar, men ser oss tjent med arbeidsbetingelser som for mange må framstå som totalt uakseptable. Modellen viser at stor grad av kontroll over egen arbeidshverdag og sosial støtte fra ledelse og kolleger fungerer som en buffer mot de belastninger som høye jobbkrav isolert sett representerer. Forskning viser at arbeidstakeres autonomi i jobben korrelerer positivt med opplevelse av mening, motivasjon, tilfredshet, læring og ytelse, og negativt med stress og hjerte-kar-sykdommer. Med andre ord en vinn-vinn-situasjon.

Som omtalt i både Universitetsavisa og Khrono har ledelsen ved mitt institutt (Institutt for lærerutdanning) innført nye retningslinjer for arrangering av forskningskonferanser. Som et innsparingstiltak kreves det nå inndekning av all FoU-tid ansatte bruker til å gjennomføre konferanser.

Kravet til eksterntfinansiering utfordrer både ansattes kontroll over egen FoU-tid og opplevd støtte fra ledelsen. Inntjeningskravet betyr i praksis at konferanseavgiften blir så høy at få eller ingen vil kunne delta. Det blir ingen forskningskonferanse, og paradoksalt nok betyr det at instituttet ikke sparer en eneste krone. De ansatte skal uansett ha sin lønn. I tillegg utfordrer ledelsen grunnlaget for at vitenskapelige stillinger kan defineres som særlig uavhengige. I neste omgang vil det kunne bety at ansatte vil se seg tjent med å kreve at mertid kompenseres – og med det flere systemer, timeføring og kontroll.

Det finnes mange forskningskonferanser som arrangeres på omgang mellom universitetene i Norge. På den måten spres kostnadene på alle og lager arenaer for forskningsformidling, diskusjoner og faglige nettverk. Å bruke noe av FoU-tiden til å arrangere konferanser er gjerne en god investering, også med tanke på muligheten til å vinne fram i konkurransen om eksternt finansierte FoU-oppdrag. Ved å gripe inn i ansattes kontroll over egen forskningstid risikerer man å bevege seg fra en vinn-vinn- til en tap-tap-situasjon. Det er som kjent mulig å spare seg til fant.



AV **ODDVEIG STORSTAD**
professor ved Institutt for lærerutdanning, NTNU

«Ved å gripe inn i ansattes kontroll over egen forskningstid risikerer man å bevege seg fra en vinn-vinn- til en tap-tap-situasjon.»

Stopp oljeletingen

Forskerforbundet må ta klimakrisa på alvor, skriver Marte Eknæs. Hun oppfordrer forbundet til å vedta en resolusjon mot videre oljeleting.

De fleste av oss er nå innforstått med at klimakrisa er et faktum. Det er ikke et fenomen i en fjern framtid, men en realitet vi allerede lever i. 2023 var det varmeste året

som er målt globalt. Selv her i Norge har vi begynt å merke konsekvensene med temperaturendringer og ekstremvær. Ifølge Climate Action Tracker kan vi med dagens globale implementerte politikk forvente en oppvarming på 2,7 °C fra førindustrielle nivåer. Det optimistiske scenarioet deres antar en oppvarming på 1,8 °C, forutsatt at verdens regjeringer klarer å iverksette alle tiltak for netto null, inkludert både de som allerede er påbegynt, og de som fortsatt er under diskusjon. Vi er på kurs mot en endring av planeten til det ugjenkjennelige, med katastrofale følger for mennesker og natur.

Fagforeninger mot oljeleting

For å kutte utslipp i tråd med Parisavtalen trenger vi en rask og rettferdig global omskifting vekk fra fossil energi. En eskalerende klimakrise vil slå ned i alle deler av samfunnet og endre hvordan vi kan leve og arbeide

i framtida. Den kan derfor ikke skilles fra fagforeningens agenda om arbeidsvilkår og rettigheter. I løpet av 2022 og 2023 gikk en rekke fagorganisasjoner inn for resolusjoner mot videre leting etter olje og gass på norsk sokkel. Handel og Kontor, Fagforbundet

og Norsk Tjenestemannslag krevde at LO skulle arbeide for avgrensning av oljeproduksjonen. Innenfor kulturfeltet utarbeidet filmskapere, billedkunstnere, komponister, dansere og dramatikere resolusjoner mot videre oljeleting innenfor sine fagorganisasjoner som deres medlemmer stilte seg bak og stemte for. Den norske Forfatterforening har på sitt årsmøte med stort flertall også vedtatt sin egen resolusjon mot oljeleting. Alle disse fagorganisasjonene har tatt rapporter fra IPPC og IEA

og gjentatte advarsler fra FN på alvor og sagt ifra om at denne skremmende utviklingen krever handling.

Også konkret handling

Inspirert av kunstnerorganisasjonenes arbeid gikk en gruppe medlemmer av Forskerforbundet sammen for å utarbeide et tilsvarende forslag til årets landsråd. Vi



AV MARTE EKNÆS,
ph.d.-stipendiat
ved Kunsthøgskolen
i Oslo.

«Vi forskere må kunne forvente at vår interesseorganisasjon lytter til forskningen.»

KRONIKK & DEBATT



Send debattinnlegg og kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no. Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000. Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honoreres ikke.

representerer forskjellige fagretninger og lokallag, men har et felles ønske om at vår fagforening skal ta klimakrisa på alvor. Formuleringen i forslaget bygger på Forskerforbundets rolle i å fremme våre interesser som ansatte innenfor forskning og kunnskapsformidling og forsterke vår stemme utad gjennom politisk innflytelse. Vi legger også vekt på at et resolusjonsvedtak skal følges opp med konkret handling. Det består derfor av to deler: en resolusjon angående oljeleting og tilleggspunkter til Forskerforbundets arbeidsprogram.

Hva betyr bærekraft i Forskerforbundet?

Forskerforbundet er Norges største fag- og interesseorganisasjon for ansatte i høyere utdanning, kunnskapsformidling og forskning. Å skaffe seg kunnskap, lete etter nye løsninger og formidle dette som verkøy for framtida er arbeidsfeltet til de fleste medlemmene. Mange av Forskerforbundets medlemmer har over lengre tid bidratt direkte til forskning og kunnskapsformidling om klima og omstilling både i Norge og internasjonalt, og flere har bidratt til FNs klimapanelers rapporter. I november 2023 sendte over 200 forskere i Norge et åpent brev til statsminister Jonas Gahr Støre med anmodning om å sette en slutt dato for olje og gass, avslutte all ny olje- og gassutvinning og stanse Equinors investeringer i nye olje- og gassfelt i utlandet. Mange av disse forskerne er også medlemmer av Forskerforbundet.

I forbundets verdiplattform er det nedfelt at «Forskerforbundet lokalt og sentralt skal bidra til at Norge når FNs bærekraftsmål». I arbeidsprogrammet og verdiplattformen for 2022–24 står det blant annet at Forskerforbundet skal være en «miljøbevisst organisasjon som arbeider for redusert klimaavtrykk på en rettferdig måte». Det nevnes også at

særlig FNs klimamål 13 har fått stor oppslutning i forbundet: «Handle umiddelbart for å stoppe klimaendringene og bekjempe konsekvensene av dem.»

Vekk fra fossil energi

Dette uttrykker langt på vei det vi ønsker, men unnlater å nevne klare tiltak og Norges ansvar som et olje- og gassproduserende land. For at klimagassreduksjonen skal gjøres på en rettferdig måte, både nasjonalt og globalt, må vi omstille oss vekk fra fossil energi så raskt som mulig. Forskning har vist hvordan det står til med klimaet, og forskere vil bidra til å finne de beste løsningene framover. Vi forskere må kunne forvente at vår interesseorganisasjon lytter til forskningen når de faglige rådene er så tydelige og samstemte som de er om klimakrisen. Vi ønsker derfor at Forskerforbundet støtter oss i dette kravet og sier klart ifra om at Norge må slutte med videre leting etter olje og gass.

Utvalg for grønn omstilling

Forskerforbundet knytter sin verdiplattform tett opp mot arbeidsprogrammet. Verdiene forbundet står for, skal være sporbare i det konkrete arbeidet som gjøres på vegne av medlemmene. Vårt forslag er derfor å følge opp en resolusjon med tilleggspunkter til arbeidsprogrammet. Vi foreslår blant annet at det settes ned et utvalg som skal fremme tiltak for en rask og grønn omstilling internt i organisasjonen. Dette innebærer temaer som akademisk frihet, forskerens og kunnskapsformidlerens uavhengighet av industri samt fremming av interseksjonell klima- og energirettferdighet. Vi ønsker oss støtte i arbeidet for at våre arbeidsgivere skal prioritere klima, og for at vi som ansatte enklere skal kunne ta klimavennlige valg i vår arbeidssituasjon. Vi ønsker at Forskerfor-

bundet skal arbeide for at vitenskapelige råd også blir fulgt i utvinningsnæringen og ved andre naturinngrep. Dette omfatter et krav om at staten stanser prosessen med å åpne for gruvedrift på havbunnen.

Til slutt ønsker vi at Forskerforbundet skal bruke sin påvirkningskraft og arbeide for at Unio og andre fagforeninger følger opp med lignende resolusjoner og gjennomfører klare klimatiltak. Vi må lytte til forskningen og handle nå for en levelig framtid.

Deler av denne teksten er hentet fra «Forslag til resolusjon og punkter angående klima og natur for Forskerforbundets arbeidsprogram». Den kan leses og signeres på nettsiden oppprop.net – søk på «Forskerforbundets arbeidsprogram».

Forslaget er skrevet av Prerna Bishnoi, ph.d.-stipendiat, NTNU; Angeline J.H.M. Bruls, ph.d.-stipendiat, NTNU; Marte Eknæs, ph.d.-stipendiat, Kunsthøgskolen i Oslo; Marion Grau, Professor i teologi, MF vitenskapelig høyskole; Dr. Veerle Jaspers, professor i biologi (miljøtoksikologi), NTNU; Lina Nordlie, webredaktør, Diakonhjemmet; Mari Sanden, ph.d.-stipendiat, NTNU; Bror Kristian R. Tandberg, trainee, Vestlandsforskning; Dr. Kristiina Visakorpi, postdoktor, NTNU.

Støtt vitenskapen – ikke boikott!

Boikott av israelske universiteter rammer feil. Og antagelig er det de norske vitenskapelige institusjonene som taper mest på boikott, skriver Alex Krumer.

BOIKOTT: Jeg har ikke lyst til å skrive dette innlegget, jeg liker ikke å snakke om krig og boikott, og jeg liker ikke å sammenligne akademiske resultater. Jeg vil helst konsentrere meg om forskningen min, om den negative effekten av å spille i hvite shorts i kvinnefotball eller om prestasjonene til utøvere i skihopping, men her sitter jeg i stedet og skriver dette.

Absurd

Først vil jeg få presentere meg selv. Jeg er israeler og jobber ved en norsk akademisk institusjon, og som jeg har sagt mange ganger tidligere, føler jeg meg heldig som bor i Norge og oppdrar barna mine her. De siste månedene har jeg imidlertid vært vitne til et økende hat mot alt som har med Israel å gjøre. Antisemittiske hendelser har blitt hyppigere, og en fersk rapport viste at norske jøder ikke er villige til å delta i debatter om den israelsk-palæstinske konflikten, rett og slett fordi de er redde. Nylig kom det til og med en oppfordring om å lage en liste over jøder/israelere/tilhengere av Israel «som en liste over pedofile».

Så jeg er også redd, men jeg har innsett at frykten min er grunnen til at jeg ikke vil være stille. For hvis vi er redde for å si ifra i et land som Norge, har vi tapt som vestlig sivilisasjon.

Målet med denne kronikken er å diskutere den nylige avgjørelsen til Oslomet (og senere to andre institusjoner) om å «fryse»



AV ALEX KRUMER,
professor i sports-
økonomi ved
Høgskolen i Molde

samarbeidet med University of Haifa i Israel. Ærlig talt ser jeg ingen forskjell på om avgjørelsen blir kalt boikott, eller om den blir kalt «frysing». Det absurde med denne beslutningen er at Haifa-universitetet har den største andelen arabiske studenter blant alle israelske universiteter. Nærmere bestemt er andelen arabiske studenter ved universitetet i Haifa 44 prosent, mens andelen arabere i Israel er 21 prosent. Så de som tok denne feige beslutningen om «nedfrysing», skader faktisk ideen om et svært fruktbart samarbeid mellom jøder og arabere, et samarbeid som har resultert i et utmerket universitet.

Blind politisk aktivisme

Senere bestemte to andre norske universiteter seg for å følge Oslomets beslutning om å «fryse» samarbeidet med israelske institusjoner. Det første var Universitetet i Sørøst-Norge, som sa opp sine utvekslingsavtaler med Universitetet i Haifa og Hadasah Academic College i Jerusalem. Det siste i rekken var Nord universitet, som besluttet å «fryse» sine avtaler med Universitetet i Haifa og Ben Gurion-universitetet.

Generelt sett er det en akademisk skam ikke å dra nytte av samarbeidet med israelske universiteter for å fremme kunnskap,

som er vitenskapens endelige mål. Ifølge den siste akademiske rangeringen av verdens universiteter (Shanghai Ranking) har for eksempel Israel, som først ble grunnlagt i 1948 og siden har utkjempet mange kriger, tre universiteter blant de 100 beste i verden (fire blant de 300 beste). Til sammenligning har også Sverige tre universiteter blant de 100 beste (seks blant de 300 beste), Danmark to universiteter blant de 100 beste (tre blant de 300 beste), mens Norge bare har ett universitet blant de 100 beste (og bare to blant de 300 beste).

«Jeg håper at Oslomet, Universitetet i Sørøst-Norge og Nord universitet vil revurdere sin uvitenskapelige beslutning.»

I motsetning til Universitetet i Haifa og Ben Gurion-universitetet er Oslomet, Universitetet i Sørøst-Norge og Nord universitet kun oppført som ikke-rangerte universiteter utenfor topp 1000-listen. Når man ser på de enkelte fagområdene, gjør Universitetet i Haifa og Ben Gurion-universitetet det bedre enn Oslomet, Universitetet i Sørøst-Norge og Nord universitet på nesten alle fagområder. Det betyr at disse tre norske universitetene har mye å vinne på å samarbeide med bedre akademiske institusjoner. Ved å «fryse» samarbeidsavtalene med Universitetet i Haifa og Ben Gurion-universitetet valgte Oslomet, Universitetet i Sørøst-Norge og Nord universitet å ikke utvikle seg, de valgte å ikke fremme sin kunnskap, de valgte blind politisk aktivisme fremfor vitenskapelig fremgang.

Lavest rangerte universiteter

For Universitetet i Haifa og Ben Gurion-universitetet er derimot beslutningen om å «fryse» samarbeidet med de nevnte norske institusjonene egentlig ikke vesentlig. Jeg er sikker på at Oslo-

met, Universitetet i Sørøst-Norge og Nord universitet også har utmerkede forskere, men det samlede bildet er lite flatterende, ikke bare i internasjonal sammenheng, men også nasjonalt. Ifølge rapporten over vitenskapelige publikasjonspoeng per vitenskapelig stilling i 2022 (siste tilgjengelige rapport) er Oslomet, Universitetet i Sørøst-Norge og Nord universitet ikke blant de beste akademiske institusjonene i Norge, for å si det mildt. Faktisk er det omvendt. Dette er de tre lavest rangerte norske universitetene når det gjelder vitenska-

pelige publikasjoner. Rapporten viser at Oslomet og Nord universitet har 0,86 publikasjonspoeng per vitenskapelig stilling hver. Universitetet i Sørøst-Norge ligger nederst på listen med bare 0,75 publikasjonspoeng per vitenskapelig stilling.

På bakgrunn av det ovennevnte er beslutningen om «frysing» et resultat av manglende forståelse for ideen om vitenskap, samarbeid og vitenskapens universalitet. Ifølge International Council of Scientific Unions innebærer vitenskapens universalitet «forenings- og ytringsfrihet, tilgang til data og informasjon og kommunikasjons- og bevegelsesfrihet i forbindelse med internasjonale vitenskapelige aktiviteter uten diskriminering på grunnlag av faktorer som statsborgerskap, religion, tro, politisk ståsted, etnisk opprinnelse, rase, hudfarge, språk, alder eller kjønn».

Feil sammenligning

I det israelske tilfellet oppfordres det til å diskriminere på grunnlag av statsborgerskap (eller mer presist, tilhørighet til en israelsk vitenskapelig institusjon). I

Publikasjonspoeng per stilling

Universitetet i Oslo	1.73
Universitetet i Bergen	1.41
NTNU	1.27
Universitetet i Stavanger	1.24
Universitetet i Agder	1.19
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet	1.12
UiT Norges arktiske universitet	1.00
Oslomet – storbyuniversitetet	0.86
Nord universitet	0.86
Universitetet i Sørøst-Norge	0.75

ekstreme tilfeller kan selvsagt prinsippet om vitenskapens universalitet utfordres, og boikott kan være aktuelt. Det er for eksempel fornuftig å boikotte et land for å unngå en atomkrig som setter hele jordens befolkning i fare. Men som du forstår, bør terskelen for vitenskapelig boikott være ekstremt høy, noe som ikke er tilfellet for Israel, til tross for at mange av boikottforkjemperne sammenligner det israelske tilfellet med Russland.

Uten å gå inn på diskusjonen om vitenskapelig boikott av russiske akademiske institusjoner er sammenligningen rett og slett feil. Hovedforskjellen er at Russland invaderte et suverent land, Ukraina, mens Israel ble invadert av en gjeng terrorister fra Hamas og Islamsk jihad som bevisst myrdet, voldtok og kidnappet sivile bare fordi de var israelere eller jobbet i Israel (det er fortsatt 134 gisler i Gaza, inkludert en ett år gammel baby). I tillegg har Den internasjonale domstolen (ICJ) i Haag i flere avgjørelser de siste to månedene ikke bare anerkjent Israels rett, men også deres plikt, til å forsvare seg, og – viktigst av alt – den har ikke beordret Israel til å stanse de militære aksjonene mot Hamas, som åpent oppfordrer til å gjenta grusomhetene fra 7. oktober «igjen og igjen og igjen». I skarp kontrast til dette beordret den samme internasjonale domstolen å stanse krigen i Ukraina, en ordre som Russland ignorerte.

Uforståelig

I tillegg har Stortinget nylig stemt ned alle forslag om boikott av Israel. På samme måte har UEFA (det europeiske fotballforbundet) nylig erklært at de ikke ønsker å utelukke Israel, og at de ikke engang diskuterer tematikken. Det er derfor uforståelig for meg hvordan Oslomet, Universitetet i Sørøst-Norge og Nord universitet har bestemt seg for å «fryse» samarbeidet med israelske institusjoner, når selv Stortinget og Utenriksdepartementet er imot det. Jeg håper derfor inderlig at vitenskapen vil seire, og at Oslomet, Universitetet i Sørøst-Norge og Nord universitet vil revurdere sin uvitenskapelige beslutning. Dette er det eneste riktige å gjøre, for deres «frysvedtak» skader mye mer enn det hjelper.

Should I stay or should I go?

Gunvor Sofia Almlie underviser i akademisk skriving.

Brått fekk ho ein brysam konkurrent.

Så er vi der, eg og han. På den plassen der vi veit at det ikkje er nokon veg tilbake. Noko skjedd, og vi må ta val. Det rista i fundamentet vårt. Han meinte det var på tide med ei ny ei. Ei som er effektiv, fancy og framoverlent. Yngre er ho også, sjølv sagt. Dei er som regel det.

Men det som er så irriterande, er at ho er smart også. Ho hugsar absolutt alt. Og ho kan det meste. Alt frå kakeoppskrifter til fagar-tiklar til fine dikt. Kakeoppskrifter kan ikkje eg akkurat skryte på meg. 29 svarte bokstavar på ein kvit bakgrunn kan ho gjere meisterverk av. Det kan eg òg, sjølv om ho er raskare og flinkare. Men det ho ikkje kan, og som eg kan, er å sjå på dei svarte bokstavane og byrje å grine. Og grininga kan få meg til å endre meg og omgjevningane mine. Andre bokstavkombinasjonar kan få meg til å le. Dei kan også få meg til å gruble på ein tanke i fleire dagar. Dei kan til og med få meg til å endre mine handlingar og val til å gjere noko som ikkje er logisk, fornuftig og innlært. Bokstavkombinasjonane skaper verda mi. Ei verd som berre er mi. Som berre eg har opplevd, eller kanskje saman med nokre få andre menneske. Dei skaper noko som ikkje eksisterer, men som eg og dei rundt meg kanskje likevel kan realisere til noko heilt nytt og unikt. Tenk at berre 29 rare bokstavar greier det!

Bokstavkombinasjonane kan altså vekke kjenslene mine. Og kjenslene kan vere sterke. Eg kan hyle, brøle riste, koke ... Ho nye har ikkje kjensler i det heile tatt. Ho held seg roleg og fatta i alle situasjonar. Ho snakkar høfleg og glatt om verdas verste hendingar. Akkurat som om ho



AV GUNVOR SOFIA ALMLIE
universitetslektor i teknologi og samfunn,
Universitetet i Agder

«Ho kan så mykje, men skjønner så lite. Synd at han lar seg lure av akkurat det.»

ikkje skjønner alvoret. Det er det som er så rart. Ho kan så mykje, men skjønner så lite. Synd at han lar seg lure av akkurat det.

Men tilbake til grunnvullane som rista. Dei har eigentleg rista ei god stund lenge før ho kom. Han har alltid likt bokstavkombinasjonane mine, men kjenslene har han ikkje akkurat møtt meg på. Han vil helst at vi skal snakke sånn glatt, høfleg og kjenslekaldt. Han seier slike ting som 'publish or perish', men helst berre fordi det tek seg godt ut å gjere det. Og bokstavkombinasjonane bør helst appellere til fornuft og ikkje kjensler, meiner han. Og prøv å ikkje støyte nokon. Ho er så irriterande god på å ikkje støyte nokon, ho nye.

Men ok, ho kan no få lov å få litt plass. Ho og eg kan dele litt på han. Eg og han har faktisk aldri vore såkalla 'eksklusive'. Det berikar forholdet vårt at vi er fleire. Men ho er så morosam, underholdande og attraktiv at ho har ein tendens til å 'kapre rommet'. Og det er ingen som greier å setje ho på plass. Eg blir meir ho som sit usynleg i hjørnet og berre observerer galskapen. Eg trur kanskje det var slik huldra oppførte seg også i si tid, sånn sett er det ikkje så mykje nytt under sola.

Men i mange forhold som finn seg sjølve på randen, er det ofte ein tredjepart involvert: barna. Eller for hans og min del er dei jo blitt ungdommar. Korleis skal det gå med dei? Kven skal spegle kjenslene deira? Kven skal støyte og provosere dei nok til at dei handlar, tenker annleis og skaper unike løysingar? Kven skal gjere dei robuste nok til å takle problema som kjem til å kome? Problema som ho ikkje eingong kan førestille seg enno. Ho godsnakkar jo berre med dei! Kven skal lære dei å lage bokstavkombinasjonar som skaper ei verd for dei sjølve som er uperfekt, men personleg, nær og opplevd? Bokstavkombinasjonar inspirerte av kjensler og tankar som det var vanskeleg både å føle og tenke. Bokstavkombinasjonane kan endre heile verda. Ho nye, ho endra mi verd, men berre fordi ho eksisterer. Ikkje fordi ho har nytt innhald å kome med.

Ho nye heiter ChatGPT, forresten. Kva i alle dagar er det for slags namn? Høyrest ut som endå ein blikkboks frå Star Wars. *Akademia* og *ChatGPT*? Seriøst altså! Eg synest mitt namn passar betre saman med hans. Eg heiter Gunvor Sofia.

«Yngre er ho også, sjølv sagt. Dei er som regel det.»

Unngå å bekymre deg for økonomien hvis du blir alvorlig syk

Med forsikringen Kritisk sykdom får du en engangsutbetaling kort tid etter stilt diagnose. Pengene kan du bruke på akkurat hva du vil.

Les mer om Kritisk sykdom



Kontakt oss for hjelp med forsikring.
Tlf. 23 11 35 78



Foto: 123rf.com

Din viktigste medlemsfordel

En av de største fordelene ved å være medlem i Forskerforbundet, er muligheten til gratis advokatbistand. Hos oss står et team av fem erfarne advokater og en full-mektig klare til å hjelpe. Leder av juridisk avdeling, Mariann Helen Olsen, forklarer hva som skal til for å få hjelp.



– Gratis advokatbistand er et betydelig gode for medlemmene. Forskerforbundets medlemmer kan få hjelp i juridiske spørsmål knyttet til hovedarbeidsforholdet. Det kan være saker knyttet til for eksempel oppsigelse, avskjed, konflikter, omstilling, eller lignende.

2023 var et hektisk år som var preget av omstilling, oppsigelser og nedbemanning. Likevel fikk advokatene til gode løsninger for medlemmene og forhindret mange oppsigelser.

Etterlyser debatt om åpen forskning

Forskerforbundet arrangerte 5. mars et debattmøte om åpen forskning og immaterielle rettigheter i samarbeid med Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFFO).

En av paneldeltakerne var Forskerforbundets leder Guro Elisabeth Lind, som også leder et krefforskningsmiljø ved Radiumhospitalet. Hun frykter mange forskere vil si fra seg grunnleggende rettigheter fordi kunnskapen om det nye regelverket er så mangelfull.

– Jeg opplevde nylig at min egen forskergruppe holdt på å inngå en avtale om publisering hvor vi ville gitt fra oss rettighetene til egne data. Det er utrolig vanskelig for hver og en forsker å holde seg oppdatert på nye regler og lisenskrav. Vi trenger mye mer debatt og kunnskapsutveksling om åpen forskning framover.

Månedens tillitsvalgt: Janny Sjøholm

De tillitsvalgte er selve ryggraden i Forskerforbundet. I spalten «Månedens tillitsvalgt» på våre nettsider vil vi løfte frem hverdagssheltene som gjennom trepartssamarbeidet får den norske samfunnsmodellen til å gå rundt.

Denne måneden møter du Janny Sjøholm, som arbeider som rådgiver ved Interkommunalt arkiv i Hordaland IKS og er tillitsvalgt for våre 13 medlemmer ved arkivet. Hun har vært medlem siden 2016, og tillitsvalgt siden 2021.

– Det beste med å være tillitsvalgt er følelsen av å hjelpe og bistå medlemmene, og sørge for at deres behov blir hørt. I tillegg er det svært lærerikt å være tillitsvalgt, og jeg har lært mye gjennom dette vervet, sier Janny. Les hele intervjuet på forskerforbundet.no.



Vil sikre teknisk-administrativt ansatte bedre karriereutvikling

Forskningsinstituttet NIFU la 27. februar fram en rapport om arbeidssituasjonen til teknisk-administrativt ansatte (TA-ansatte) i universitets- og høyskolesektoren (UH-sektoren). Rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Forskerforbundet. Forskerforbundets leder Guro Elisabeth Lind er glad for kunnskapsgrunnlaget som nå er på plass.

– Rapporten blir viktig for vårt videre arbeid med arbeidsvilkårene til de teknisk-administrativt ansatte. Den viser spor av noen krevende år med «effektiviseringskutt» og omstillinger, og en viktig oppgave framover blir å sørge for at de ansatte får tid og ressurser til å gjøre jobben sin til beste for studenter og forskere, sier Lind. Hun mener arbeidet til de teknisk-administrativt ansatte ikke verdsettes høyt nok.

Opprop: Bevar opprykksmuligheten til førsteamanuensis!

I et forslag til ny ansettelsesforskrift har regjeringen foreslått å fjerne opprykksmuligheten til førsteamanuensis som de mange tusen universitets- og høyskolelektorene har i dag.

Med det stenges muligheten de mange tusen universitets- og høyskolelektorene i dag har til å kunne kvalifisere seg videre innen forskning i stillingen sin. Selv med doktorgrad låses opprykket med dette til karriereløpet for førstelektor og dosent, som går via utviklingsarbeid innen profesjonsfeltet og utdanningen.

Det er et uforståelig forslag, som bare vil bidra til dårligere karriereveier og mindre forskningsbasert undervisning. Forslaget bør legges tilbake i skuffen, og Forskerforbundet har derfor startet et opprop for å stanse forslaget til forskriftsendring.

Vi håper så mange som mulig vil signere og dele oppropet, som allerede har fått mer enn 500 underskrifter. Du finner oppropet på forskerforbundet.no.

Verv et nytt medlem – vann reisegavekort

Alle som verver et nytt medlem før 1. mai er med i trekningen av et reisegavekort på kr. 10 000,-. I tillegg kommer vår standard vervepremie på kr. 500,- for hver verving (1 500,- for to!). Den som blir vervet er også med i trekningen av reisegavekort. Vi trekker to vinnere, en som har meldt seg inn og en som har vervet et nytt medlem i perioden 27. februar til og med 30. april 2024.

Alle som melder seg inn i Forskerforbundet i april får i tillegg en Rains Rolltop ryggsekk med Forskerforbundet-logo i velkomstgave. Mer informasjon og tips til verving finner du på våre nettsider og på vår Facebook-side.



FORSKERFORBUNDET

- er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- har over 25 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

KURS OG SEMINARER

Tillitsvalgtopplæring og seminarvirksomhet tilhører vår kjerneaktivitet, og er en viktig forutsetning for arbeidet i Forskerforbundet. I år tilbyr vi en kombinasjon av kurs med fysisk oppmøte og digitale kurs/webinar. Alle med verv i lokallag og foreninger kan melde seg på våre kurs og seminar. Følg med på våre nettsider for oppdatert kursprogram: forskerforbundet.no/kurs.

VERV EN KOLLEGA

Kjenner du noen som kan bli medlem i Forskerforbundet? Verv en kollega i dag og få vervepoeng som kan tas ut i form av gavekort. Jo flere du verver, jo mer får du i premie: 500 kr. for ett nytt medlem, 1 500 kr. for to, og deretter 500 kr. for hvert ekstra medlem du verver. På Min side finner du oversikt over dine vervinger og din poengsaldo.

FORSKER FORBUNDET

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker



@forskerforbund

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2022–2024: Guro Elisabeth Lind, Oslo universitetssykehus (leder), Kristian V.E. Mollestad, Presteforeningen (nestleder), Ann Cecilie Bergene, NIFU, Kristin Lofthus Hope, Høgskulen på Vestlandet, Belinda Eikås Skjøvstad, Universitetet i Oslo, Tord Mjøsdun Talmo, NTNU, Hugues Verdure, UIT Norges arktiske universitet, Tony Burner, Universitetet i Sørøst-Norge (1. vara), Bente Ovèdie Skogvang, Høgskolen i Innlandet (2. vara), Brynjar Kulset, Nasjonalbiblioteket (3. vara) | **SEKRETARIATET:** Generalsekretær: Birgitte Olafsen.

STAB: Kommunikasjonsleder Lars Kolltveit, informasjonsleder Unn Rogamo, spesialrådgiver Synne Freberg | **ARBEIDSLIVSAVDELINGEN:** Avdelings sjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård, spesialrådgiver Kari Folkenborg, spesialrådgiver Jon Wikene Iddeng, spesialrådgiver Åshild Olaussen, forhandlings sjef Jorunn Solgaard, advokat/spesialrådgiver Ingvild Irgens-Jensen, seniorrådgiver Petter Sommervold, spesialrådgiver Lene Ståhl, seniorrådgiver Bjørn Sundøy | **JURIDISK AVDELING:** Avdelings sjef/advokat Mariann Helen Olsen, advokat Christoffer Hjelde, advokat Eirik Kollerøy, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Asmund Riegels, advokatfullmektig Balrin Kaur Bisal | **ORGANISASJONSAVDELINGEN:** Organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, seniorrådgiver Nina Fjeld, seniorrådgiver Cecilie Frich, seniorrådgiver Brit Helen Hesselberg, rådgiver Rita Kvål | **ADMINISTRASJONSAVDELINGEN:** Administrasjonssjef Kjetil Mørk, konsulent Magnus Prestaasen, rådgiver HR & administrasjon Ane Rinnaas Skuseth, konsulent Marit Sømmer, IT-rådgiver Øyvind Åsebøstøl, seniorcontroller Lina Haugland, rådgiver HR & lønn Elisabeth Johansen, controller Sofie Myrland Kjellgren, regnskapskonsulent Tore Sandnes, fagansvarlig medlemsservice Linda Pettersson, konsulent Trinelise Aikio, seniorkonsulent Hans Askildsen, konsulent Hans-Marius Johansen

Overheng? Har det noe med klatring å gjøre?

Vårens lønnsoppgjør er rett rundt hjørnet, og med seg har det et lass av vanskelige ord. Hva i all verden er egentlig ramma, glidning og overheng?

Lite er så viktig for vanlige folks lommebok som lønnsoppgjøret. Men hvor lett er det å følge med når lønnsoppgjøret er proppfullt av ord og uttrykk du må være tariff-nerd for å forstå? Vi ba om et lynkurs i tariff-retorikk fra Forskerforbundets forhandlingssjef Jorunn Solgaard.

- Det er kanskje greit å starte med *ramma*?
- *Ramma* er enkelt og greit den økonomiske rammen for oppjøret, altså hvor mye penger arbeidsgiver legger i potten. Hvis partene blir enige om en ramme på 5,2, betyr det 5,2 prosent lønnsvekst dette året.
- Og det er altså ramma i *frontfaget* som bestemmes først?
- Ja, lønnsoppgjøret starter alltid med forhandlinger i den konkurranseutsatte industrien, det såkalte *frontfaget*. Ideen med *frontfagsmodellen* er at lønnsveksten i arbeidslivet ikke skal gi

eksportsektoren for høye kostnader, og at lønnsveksten skal være nokså lik over tid i privat og offentlig sektor. Resultatet i frontfaget blir en norm for forhandlingene i de andre tariffområdene, som staten, KS, Spekter og Virke.

- I tillegg til *ramma*, hva forhandler partene om?
- I år er det hovedtariffoppgjør, så da forhandler partene både om lønn og om bestemmelsene i *hovedtariffavtalen*. En *hovedtariffavtale* regulerer blant annet lønnsforhandlinger, arbeidstid, sykepenger, permisjoner og ferier.

Når det gjelder lønn, forhandler også partene om hvordan pengene skal fordeles. Her er det flere forhold som er viktige. Skal pengene fordeles *sentralt*, eller skal de fordeles *lokalt* ved den enkelte virksomhet? Skal de gis som *generelle* tillegg til alle, eller som *individuelle* tillegg? Og skal lønnsveksten fordeles som *kronetillegg* eller som *prosentvise* tillegg? Ytterpunktene her er gjerne LO, som ønsker flate kronetillegg bestemt sentralt, og Akademikerne som vil at hele ramma skal fordeles lokalt.

- Så var det dette med *glidning*?
- Lønnsglidning er all lønnsvekst som har skjedd det siste året i tillegg til lønnsoppgjøret. Det kan for eksempel være lønnstillegg som følge av ansiennetsopprykk eller tilleggskompetanse, eller lønnsvekst som har skjedd fordi nyansatte har trukket lønnsnivået opp. De siste årene har flere forsvarsøvelser gitt høye tillegg og dermed stor lønnsglidning i staten.
- Og *overheng*? Har det noe med klatring å gjøre?
- Nei, *overheng* får vi rett og slett fordi tariffåret ikke stemmer med kalenderåret.

Fordi lønnsøkningen tar utgangspunkt i et kalenderår, mens selve tariffoppgjøret vanligvis foregår i april og har virkning fra mai, blir det rot i regnskapet. Det er dette som på tariffspråket kalles *overheng*. Fordi du fikk et lønnstillegg i mai, går du inn i det nye året med høyere lønn enn gjennomsnittslønna du hadde for hele året før. Du har med andre ord allerede fått noe av lønnsøkningen, eller den såkalte *ramma*, når du starter på et nytt kalenderår.

Det er *Teknisk beregningsutvalg (TBU)* som hvert år beregner glidning og overheng i de enkelte tariffområdene. Hvorfor har den beregningen betydning for meg?

- Beregningen av glidning og overheng er viktig fordi den tas med inn i neste lønnsoppgjør. Hvis det for eksempel har vært stor *glidning* i staten i 2023, betaler statsansatte for det i lønnsoppgjøret for 2024.

– Til slutt: Hva tror du om årets oppgjør?

– Jeg tror det blir et krevende lønnsoppgjør, ikke minst i staten. Samtidig er den økonomiske situasjonen i Norge god, og det er rom for reallønnsvekst, avslutter hun.

Og hvis du lurer: *Reallønnsvekst* er lønnsveksten etter at prisstigningen er trukket fra. Blir det *reallønnsvekst* i årets oppgjør, får du med andre ord mer å rutte med.

En fullstendig tariff-ordliste, fra Ansiennitet til Årslønnsvekst, finner du på Forskerforbundets nettsider.



Jorunn Solgaard er Forskerforbundets forhandlingssjef.

En seier for postdoktorene

«Når regjeringen snart skal legge fram forslag til endringer i universitets- og høyskoleloven med forskrift, må postdoktorene være vinnerne.»

Slik innledet jeg et debattinnlegg i avisen Khrono i februar i fjor. Nå er loven vedtatt og forskriften på høring. Og hva ble fasiten? Jo, postdoktorene vant!

Og det gjorde jammen vi i Forskerforbundet også. I årevis har vi kjempet postdoktorenes sak.

Postdoktorstillingen er per definisjon en kvalifiseringsstilling for en videre akademisk karriere. Men på et eller annet tidspunkt gikk det galt. De siste tiårene har det vært en eksplosjon i antallet postdoktorer. Fra 250 i 2000 til 1817 i 2022. En økning på mer enn 600 prosent.

Problemet er at veksten i antall postdoktorer har vært mange ganger større enn veksten i vitenskapelige stillinger de skal kvalifisere seg til. Institusjonene har ikke akkurat vært opptatt av å dyrke fram morgendagens forskere. I stadig større grad har postdoktorstillingen blitt en åpning for å sikre seg midlertidig forskerarbeidskraft med lite forpliktelser.

Forskerprekariatet

Internasjonalt ser man et økende «forskerprekariat», typisk unge forskere som flyktig skifter mellom usikre jobber med korte kontrakter. Det nærmeste vi kommer her hjemme, er kanskje den toårige postdoktorstillingen. Få kan kvalifisere seg for en akademisk karriere på to år. Ofte er det heller ikke meningen. Postdoktorene er hentet – i økende grad fra utlandet – for å holde hjulene i Forsknings-Norge i gang.

Våre medlemsundersøkelser viser at livet som postdoktor er krevende og usikkert. Bare en av fem postdoktorer vil anbefale andre unge en forskerkarriere. Tre av fire postdoktorer i norsk akademia har i dag innvandrerbakgrunn, noe som i de fleste tilfeller betyr at de er statsborgere i et annet land. Misforstå meg rett. Internasjonal rekruttering er viktig, men vi må sikre at årene som postdoktor er et fristende karrierevalg for norske arbeidstakere også.

Da regjeringen varslet at den ville revidere UH-loven, stod derfor postdoktorordningen øverst på vår agenda. Sammen med Akademiet for yngre forskere la vi fram et forslag til en ny postdoktormodell. Vi ville hindre misbruk av ordningen og sikre at den igjen ble brukt slik den er ment: som en kvalifiseringsstilling.

Kvalifisering krever tid – og en plan. Og det er det som nå faller på plass. I den nye UH-loven sikres postdoktorene minst et treårig løp. Og gjennom den nye forskriften sikres de rett til en karriereplan, mulighet for å utvikle en selvstendig forskerprofil og undervisningskompetanse og dessuten tilgang til karriereveiledning. Hippi hurra!

Veien til gjennomslag

Å jobbe for politisk gjennomslag er et langsomt og møysommelig arbeid. Med mindre du er i oljebransjen eller laksenæringen, da. Å løfte en gruppe som postdoktorene er å jobbe i motvind. Postdoktorene har verken offentlighetens eller politikernes interesse. Hvem



AV GURO ELISABETH LIND,
leder i Forskerforbundet

«I stadig større grad har postdoktorstillingen blitt en åpning for å sikre seg midlertidig forskerarbeidskraft med lite forpliktelser. Den tiden er forbi!»

er de egentlig, hva gjør de? Det kan da umulig være synd på dem?

Første skritt er å sette problemet på dagsordenen. Vise hvorfor dette er noe politikerne bør bry seg om. Her har både våre og andres undersøkelser vært viktig. NIFUs kartlegging av postdoktorordningen i 2021 konkluderte med at «det er liten tvil om at norsk akademia mister talenter slik systemet med postdoktorer fungerer i dag». Personlige historier fra postdoktorenes hverdag har også gjort inntrykk på mange. Skal du få til endring, må du heve stemmen din.

Sakte, men sikkert har problembeskrivelsene festet seg, og blitt en del av bakteppet for det politiske arbeidet. Og når usynliggjøringen av problemet er over, kan man begynne å diskutere løsninger. Der er vi nå.

Politisk gjennomslag handler sjelden om perfekte løsninger, og slik er det også her. Vi kunne tenkt oss å ha kommet enda lenger. Men vi har fått på plass viktige endringer i lover og forskrifter som skaper større trygghet og forutsigbarhet for postdoktorene, og som kan øke attraktiviteten til forskeryrket.

I kjernen er kanskje dette: En postdoktor er ikke en arbeidshest som institusjonene kan bruke til å utføre forefallende arbeid. Postdoktorene er Forsknings-Norges framtid og må behandles og verdsettes som nettopp det.

Forskerforums nyhetsbrev



Vil du holde deg oppdatert om forskning og høyere utdanning på universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter og i arkiv, bibliotek og museum?

Forskerforums nyhetsbrev kommer én gang i uken med nyheter, debattstoff og stillingsutlysninger fra vår nettside.

Vi fortsetter selvsagt å sende deg 10 utgaver i året av bladet Forskerforum, og du kan følge daglige nyhetsoppdateringer på Forskerforum.no.

Meld deg på Forskerforums nyhetsbrev på våre nettsider!

